

Tekst 6. : De ‘Homo religiosus’.

Het aanklikken van een hoofdstuk leidt je er onmiddellijk naar toe.

1. Inleiding.	1
2. De homo religiosus Bijbels geduid.	3
3. Het Gilgamesj-epos als mysteriereligie.....	4
4. Het oppervlakkig verhaal.	6
5. De tweede reis.	8
6. Sacrale dienstbaarheid.....	10
7. Vorsten.	12
8. Zwarte dagen.	14
9. Kristensen besluit:.....	16
10. De ‘goddelijke’ verschalking.	18
11. Het machtswoord.....	20
15. Sensitiviteit.....	30
19. Ritus paganus.	37
21. Telepathie.	40
22. Teleboelie.....	42
23. Sjamanisme.	44

1. Inleiding.

De universitaire studie van “de religieuze mens” - homo religiosus - ving aan in Zwitserland, in Basel, in 1833.

Merkwaardig:

J.G. Muller gaf er lezingen “over de geschiedenis der polytheïstische religies” jaren lang in de zomer van zes tot zeven vroeg in de morgen èn met succes! Dat die nochtans gegeerde lessen zo vroeg plaats vonden, toont hoe ‘beschaamd’ het toenmalige rationalisme terzake was!- Doch schetsen wij wat de religieuze mens is.

Bibl.st. :

-- H. Pinard de la Boullaye, *L'étude comparée des religions*, Paris, I (*Son histoire dans le monde occidental*), 1929-3, II (*Ses methodes*), 1929-3; III (*Tables alphabétiques*), 1931-3.- nog altijd een mijn van informatie;

--- P. Poupard, dir., *Dictionnaire des religions*, PUF, 1984, 722/727 (*Homo religiosus*).

Definitie.

Zo ongeveer kan men het stellen: de mens, indien hij te midden van het levende leven individueel en sociaal het heilige direct ervaart als het profane eindeloos overtreffend inzake informatie en levenskracht (‘macht’), is “homo religiosus”. Dit werd object van studie vanaf de XVII-de en de XVIII-de eeuw.

De religie niet als “abstract systeem van dogma’s” of als “te geloven uitspraken in naam van de godheid” maar als ervaarbare werkelijkheid is wat figuren als F. Fénelon (1651 /1715), P. Spener (1635/1705), J. Wesley (1703/1791),- GB. Vico (1668/1744; Scienza nuova), Ch. Dupuis (1749/1809), J.G. Herder (1744/1809), F. Schleiermacher (1768/1834) hebben trachten duidelijk te maken.

De XIX-de eeuw zet dit voort in het spoor van egyptologen, assyriologen, iranisten, indianisten - tegen de duidingen van positivisten, evolutionisten en marxisten in - met figuren als J. von Görres (1776/1848; mythen, symbolen, riten als uitingen van religieuze ervaringen), de romantici (die i.p.v. het abstracte begrip en de 'dorre' rede het leven centraal stelden), F. Schelling (1775/1854), M. Müller (1823/1950; de stichter van de vergelijkende religiewetenschap), - de vorsers inzake de 'oorsprongen' van het religieuze fenomeen (vanaf 1880)

De vier groten.

Kort, al te kort wezen zij vermeld: *N. Söderblom*, *R. Otto*, *G. van der Leeuw* en *M. Eliade*

N. Söderblom (1886/1931), met zijn *Das Werden des Gottesglaubens (Untersuchungen über die Ursprünge der Religion)*, Leipzig, 1926-2, ziet drie wezenskenmerken van het heilige:

1. animisme,
2. dynamisme (machts geloof),
3. veroorzakergeloof ('Urheberglaube').

Gelukkig had hij in een vierde hoofdstukje oog voor de magie als vorm van religie (dankzij zijn levend contact met de Zweedse volksmens o.m.). Van doorslaggevende invloed op hem was *R. Codrington* (1830/ 1922; *The Melanesians*).

R. Otto (1869/1937; *Das Heilige*, Gotha, 1917) had oog voor de psychologie inzake al wat sacraal is: de religieuze ervaring heeft direct te doen met het 'numen', het huiveringwekkende.

G. van der Leeuw (1890/1950) met zijn *Phänomenologie der Religion*, Tübingen, 1956-2, verschuift de aandacht naar het gedrag t.o.v. heilige als levenskracht en is uitgesproken dynamist.

M. Eliade (1907/1986), mede beïnvloed door *R. Pettazzoni* (1833/1959; *The Supreme Being*) en *G. Dumézil* (1898/1986; *L'idéologie tripartite des Indo-Européens* (1958)), biedt een soort samenvatting o.m. met zijn *Traité d'histoire des religions* (1949). Hij stelt het begrip 'hiërofanie' (ontleend aan zijn orthodoxe oorsprong) centraal: doordat het heilige zich toont (in voorwerpen, planten, dieren, mensen, - symbolen, mythen, riten, - archetypen,- inwijdingen) vat de open mens het heilige direct.

Voor *Eliade* - in *Le sacré et Le profane* (1956), 172 - is het heilige de domper bij uitstek op de vrijheid van de areligieuze mens die daardoor tot desacralisering van wereld en mens overgaat

Tot daar enige schets inzake de homo religiosus. Sommigen - de God-is-dood-theologen b.v. - stellen daartegenover "de mens van het geloof" die, los uit de primitieve, antieke, middeleeuwse 'religiositeit' én onder moderne en zelfs postmoderne invloeden, een soort fideïsme voorstaat dat voor de homo religiosus slechts een uitgemergelde religie betekent.

2. De homo religiosus Bijbels geduid.

Beginnen wij met *Numeri 11:14*, waar Mozes uitroept: “Ik kan al dat volk niet alleen aan, het is mij te zwaar!”. Zeventig profeten worden van Gods geest (levenskracht) voorzien.

In *Num 11:29* roept Mozes uit: “Mocht heel het volk van Jahweh profeet zijn doordat Hij zijn levenskracht op hen liet neerdalen!”.- Dat betekent dat Mozes elk mens individueel het recht toekent ‘profeet’, Gods vertrouweling en geïnspireerde, te zijn.

Dit beantwoordt aan *Joël 3:1/2*, waar de gave van Gods levenskracht geschonken wordt aan zonen en dochters, grijsaards en jongemannen, slaven en slavinnen. Wat in *Handelingen 2:17/18* letterlijk door Petrus op Pinksteren te Jeruzalem overgenomen wordt dat als verwezenlijking van Joël’s voorspelling geduid wordt. Het hele volk dus!

Bemiddelaars.- In *Jeremias 18:18* worden degenen die tussen het hele volk en God bemiddelen, “priester, wijze, profeet” genoemd en in *Mattheüs 23:34* heten zij “profeten, wijzen, Schriftgeleerden”. Indien wat Mozes wenste en Joël voorspelde en Petrus als actueel duidde, waar is, dan verandert de rol der bemiddelaars grondig.

Zondevergeving/ individualisering/ verinnerlijking.

Jeremias 31:30/34 zegt het duidelijk: “Ik, God, zal hun zonde vergeven. De ene hoeft niet meer tot de andere te zeggen: “Leert God kennen (*opm.*: intiem omgaan met)”. Allen, groten en kleinen, zullen God kennen. Hij zal de wet in hun binnenste leggen”.

Dat wordt letterlijk overgenomen door *Hebreeën 8:8/13* als geldend voor het christendom reeds van in die dagen. *Ezeekiël 11:19/20* en *18:1/32* actualiseren wat Jeremias voorspelde met de nadruk op de verinnerlijking (“een nieuw hart”) en de gave van “de nieuwe geest” (levenskracht) van God.

Niet verwonderlijk dat b.v. *Johannes 14:23/26* in Jezus’ eerste afscheidsrede laat zeggen dat, indien men zijn woord (boodschap) waar maakt uit liefde, men door de hemelse Vader en door Jezus geliefd wordt: “Wij zullen tot zo iemand komen en ons verblijf in hem nemen”. Wat iets verder van de H. Geest als Helper voorspeld wordt.

Slotsom.

Het lijkt geen twijfel: de Bijbelse religie kent een homo religiosus die God ervaart individueel, intiem, - te midden van dat leven dat “de geboden” waar maakt.

Dat het verwerkelijken zware problemen stelt, blijkt o.m. uit de verslagen van asceten en mystici. Dezen zitten er middenin: zelf - individueel, intiem - geconfronteerd met de Heilige zelf doch niet zonder de “elementen van de wereld”, zoals *Galaten 4:3* en *4:9* degenen die deze wereld beheersen, heet;- niet zonder “vlees en bloed” (versta: aardse menselijkheid) en “heerschappijen en machten en wereldbeheersers dezer duisternis”, zoals *Efesiërs 6:12* ze heet. Het wordt occult! Zo dat de “priesters, wijzen, profeten” of de “profeten, wijzen, Schriftgeleerden” nog niet overbodig worden die, indien zijzelf tenminste over direct Gods-contact beschikken, inzake homo religiosus, kunnen voorgaan.

3. Het Gilgamesj-epos als mysteriereligie.

Bibl. st.: W.B. Kristensen, *Verzamelde bijdragen tot kennis der antieke godsdiensten*, Amsterdam, 1947, 1/14 (*De plaats van het zondvloedverhaal in het Gilgamesj-epos*).

De stad Uruk (Oeroek) situeerde zich in Beneden-Mesopotamië. Volgens de legende was ooit Gilgamesj rond -2700 er de eerste koning van. De stad was altijd al een groot godsdienstig centrum met een uitstralende cultuur.

Gilgamesj is de hoofdfiguur van sumerisch-akkadische epische gedichten met als thema het verwerven van onsterfelijkheid, die in de achttiende en zeventiende eeuwen voor Christus tot één epos uitgewerkt werden.

Structuur.

Het epos is geschreven op twaalf tafelen. De eerste acht behandelen de vriendschap en de heldhaftige daden van Gilgamesj en Engidu tot en met de dood van Engidu en de rouw van Gilgamesj over zijn vriend. De rest der tafelen heeft het over de angst - te midden van zijn rouwend verdriet - voor zijn eigen dood: “Mijn vriend die ik liefhad, is tot aarde geworden. Moet ook ik - net als hij - eens mij neerleggen om in alle eeuwigheid niet meer op te staan?”.

De vrees voor de dood houdt hem in haar greep. De tekst die volgt, verhaalt de pogingen om aan het noodlot te ontkomen en het eeuwig leven, kenmerk der goddelijke wezens, te vinden. Hij besluit ertoe zijn vader, Utnapisjtjm, die Kristensen “de Babylonische Noah (Noë)” heet, op te zoeken.

Reden: Utnapisjtjm redde zich uit de ‘zondvloed’, versta: de dood, en is vergoddelijkt. Na grote moeilijkheden bereikt hij zijn vader en stelt hem de vraag naar de wijze waarop deze “onder de onsterfelijke godheden gekomen is en het leven beleeft”. Utnapisjtjm antwoordt met zijn verhaal over de zondvloed alsook met de overdracht van verschillende middelen om onvergankelijk te worden

Maar voor mensen en mensgodheden is dat eeuwige, vergoddelijkte leven ontoegankelijk. Welnu, Gilgamesj is 2/3 god en 1/3 mens! Het epos heeft dan ook een tragische afloop: het gewenste valt definitief buiten bereik.

Discussie

Kristensen tracht argumenten te vinden voor zijn stelling dat het zondvloedverhaal wel degelijk een wezenlijke plaats heeft binnen het geheel van het epos. Wij volgen hem daarin maar verleggen onze zorg naar de uittocht uit de dood naar het leven.

De aanhef van de tekst luidt immers: “Gilgamesj: alles zag hij en hij leerde het kennen; in de diepten der wijsheid (...); het verborgene en geheimzinnige aanschouwde hij; de verre weg doorliep hij (...)”.- Hij reist eerst doorheen de aardberg (*opm.:* de aarde); daarna stak hij de doodswateren over; tenslotte redt hij zich uit de zondvloedwateren. In drie ‘reizen’ doorheen de regionen waar de doden - voor eeuwig - verblijven (aardberg, doodswateren, zondvloedwateren), heeft Utnapisjtjm

zich doorheen de dood heen weten te redden. Dat tracht Gilgamesj over te doen. Doch met tragisch einde.

Wijsheid.

Een epitheton van Utnapisjtim luidt “de hoogwijze”. ‘Wijsheid’ betekent binnen de axiomatic van het epos “inzicht in het mysterie van de opstanding uit de dood op grond van inwijding”. Die inwijding bestaat niet zozeer in loutere kennis maar in kennis opgedaan door de regionen waar de doden voor eeuwig verblijven, te doorlopen zo dat men “in het oosten”, de regio van de dageraad, het licht van het eeuwige leven bereikt.

In de grond verkondigt het epos een mysteriereligie, d.i. een religie die i.p.v. loutere verkondiging door ingewijden gericht tot de massa der gelovigen, een sacrale ervaring voorhoudt die degene die deze overleeft, zelf tot ingewijde maakt.

Die sacrale ervaring wordt in het epos beschreven in mythisch-symbolische taal. Mythen verhalen sacrale fenomenen - zo b.v. een inwijding - en dit in verbloemde termen. Zo de aanhef waar deze zegt “diepten der wijsheid”, “het aanschouwen van het verborgene en geheimzinnige”, “de verre weg”. De verre weg is het verloop van de doodsregionen - een soort hellevaart -. In het verloop daarvan aanschouwt men het voor de grote massa verborgene - zeggen wij ‘occulte’ -.

Dergelijke sacrale ervaring schenkt wijsheid, d.i. niet algemeen inzicht maar inzicht in de uitweg uit de dood naar het leven toe. Met deze inleiding voor ogen gaan wij nu op sommige gedeelten van het epos - begeleid door W.B. Kristensen - in.

4. Het oppervlakkig verhaal.

1. Gilgamesj is de deels goddelijke deels menselijke bouwer en krijger die alle dingen kent te land en ter zee. Om zijn onderdrukkingssysteem in te tomen scheidt de god Anu Enkidu, een wild mens die aanvankelijk onder de dieren leeft. Dra echter wordt hij in de stedse leefwijze door een voorname wufte vrouw ingewijd. Hij trekt naar Uruk waar Gilgamesj hem opwacht.

2. Een krachtmeting grijpt plaats tussen beiden waarbij Gilgamesj het haalt.

3/5. Samen trekken zij op tegen Humbaba (Huwawa), de vanwege godheden aangestelde bewaker van een cederwoud.

6. Gilgamesj, terug in Uruk, verwerpt een huwelijksaanzoek van Ishtar, de liefdesgodin. Met Enkidu's hulp doodt hij de goddelijke stier die de godin op hem afstuurt om hem te vernietigen.

7. Enkidu vertelt zijn droom waarin de goden Anu, Ea en Sjamasj op aansturen van Enlil ertoe besluiten dat van de beide vrienden Enkidu moet sterven om reden van het doden van de stier. Enkidu wordt ziek en droomt van het huis van wat hem te wachten staat.

8. Gilgamesj rouwt om de dood van zijn vriend die een plechtige uitvaart krijgt.

9/10. Gilgamesj onderneemt de gevaarlijke reis: hij wil Utnapisjtjm die de Babylonische zondvloed overleefde bereiken om van deze te weten te komen hoe aan de dood te ontsnappen.

11. Utnapisjtjm vertelt hem over de zondvloed en wijst hem de weg naar een plant die de jeugd vernieuwt. Gilgamesj vindt de plant maar een slang maakt er zich meester van. Verdrietig keert hij naar Uruk terug.

12. Een soort appendix verhaalt het verloren gaan van 'pukku' en 'mikku', dingen die Ishtar hem - volgens een soemerische legende - ten geschenke gaf. Enkidu keert terug en belooft die dingen terug te bezorgen en geeft Gilgamesj een akelig verslag over "de wegen van de onderwereld".

Tot daar wat in de tekst het demonisme, d.i. het bestaan en de leefwijze van wezens - op aarde en in de andere wereld - die harmonie der tegengestelden plegen, enigszins laat aanvoelen.

"Harmonie der tegengestelden" betekent o.m. dat ethisch goed en kwaad omwisselbaar zijn,- dat gezond en ziek in elkander omslaan,- dat heil en onheil van de willekeur der betrokken wezens afhangt.

Een religie die dergelijke wezens als de heersers van de kosmos huldigt, scheidt een grondgevoel van onzekerheid en onvoorspelbaarheid inzake de hoofdwaarden van het leven. Leven geven en doden zijn evenwaardig. Liefde en haat slaan in elkander om. Het is dan ook niet toevallig dat b.v. Enkidu om te beginnen onder dieren leeft!

Of dat Ishtar liefde aanbiedt, andere goden het afwijzen met de dood doet betalen om dan weer pukku en mikku aan te bieden.

De eerste reis.

De weg situeert zich buiten alle bekende streken: Gilgamesj gaat naar de berg Masju aan wiens toegang de twee schorpioenmensen “de dagelijkse op- en ondergang der zon bewaken”.

Aan de westelijke gezichtseinder zitten de twee tot aan de borst in de onderwereld. Op de vraag van Gilgamesj naar de weg naar Utnapisjtim (die hem over leven en dood moet inlichten), antwoorden de twee: “Niemand heeft de weg doorheen de berg gevonden”. Dergelijke reis duurt twaalf dubbele uren. Zij gaat doorheen de diepste duisternis. Overigens: het is de weg der ‘zon’ die daar ondergaat om aan de andere kant op te staan in het oosten.

Kristensen merkt op dat het begrip ‘aardberg’, d.i. de aarde als een berg, uitgerekend in de Babylonische heelalbeschrijving een belangrijke plaats inneemt. De weg der ‘zon’ loopt doorheen de aardberg.

Noteren wij dat pas na de dood iemand de schorpioenmensen kan ontmoeten want de mensen die voor hen aankomen, zijn onderweg naar het dodenrijk. Toch - en dat is mythisch - komt Gilgamesj door de aardberg heen en komt in het oosten aan bij het aanbreken van de dag. Daar bevindt zich de wondertuin der godheden wier bomen vruchten uit edele gesteenten dragen.

Volgens ons huidig aanvoelen zou Gilgamesj nu de zondvloedheid moeten ontmoeten. Neen: een soort herhaling van de eerste reis doorheen de berg volgt nu. Het bericht dat hij tot aan de oever van de zee is gekomen, zet de tweede inwijdingsreis in. Net als de doorgang door de aardberg is het oversteken van de doodswateren een beeld van de tocht doorheen de onderwereld.

5. De tweede reis.

Sabitu, de maagdelijke wijsheidsgodin, woont aan de oever van de zee: zij sluit voor Gilgamesj de toegang, maar onder de druk van zijn bedreigingen geeft zij toe. Hij vraagt haar hoe hij Utnapisjtum moet vinden: de weg gaat over de zee die hij voor zich ziet. Maar - aldus Sabitu - enkel de zon, versta: de zonnegod Sjamasj, kan die oversteek aan.

M.a.w.: doorheen het dodenrijk! Net zoals de zon doorheen de aardberg zo nu ook over de wateren van de dood, versta: de zee van de onderwereld!

Sabitu geeft als wijsheidsgodin Gilgamesj de raad in de boot van de schipper van Utnapisjtum, de zondvloedheld, te stappen en met hem over te steken. Kristensen besluit: de schipper van de zondvloedheld moet met de zonnegod Sjamasj nauw samengaan zo niet ermee samenvallen want alleen de zonnegod kan de zee over.

Het onderaardse water - in Babylonië gewoonlijk 'Apsu' geheten - is in feite het scheppingswater. De zon reist iedere nacht over dat water om 's morgens tot nieuw leven op te gaan. M.a.w.: het leven op aarde heeft als oorsprong de onderwereld.

Als mythe klinkt het zo: water en duisternis waren er "in den beginne". Iedere nacht wordt geduid als de eeuwige herhaling van de begintoestand. Maar, zoals uit de duistere doodswateren het licht van het leven ooit geschapen werd, zo is iedere morgen de eeuwige herhaling van de schepping van het levenslicht. Overigens: de jaarlijkse overstromingswateren - ook in Babylonië een feit - zijn een mythische herhaling van de scheppingswateren van in den beginne.

De derde reis.

De zondvloedwateren zijn dus mythisch gezien de tegenwoordigstelling van het water van het dodenrijk in den beginne. De zondvloedwateren worden 'Apsu' geheten, de gangbare naam voor zowel de onderaardse wateren als de wanordewateren in den beginne.

In het soemerisch heet 'zondvloed' "a-ma-tu" (water van het schip van de zonsondergang). De bouw van de ark is nipt voor zonsondergang gereed. Sjamasj, de zonnegod, geeft het sein dat Utnapisjtum met de zijnen aan boord moeten gaan. Met de avond begint de regen te vallen. Een volkomen duisternis gaat met het stijgen der wateren gepaard. Maar zodra de vloed ophoudt, gaat het licht op. Kristensen merkt op: de parallel met de nachtreis van de zonnegod is duidelijk.

Het mysterie.

De redding van Utnapisjtum in de ark heet op twee plaatsen "het mysterie der godheden". Op een derde plaats heet zij "een verborgenheid". - Het 'geheimzinnige' is - geduid binnen de mythe dier dagen - de opgang uit de dood van het levenslicht. Antieken duiden de dagelijkse zonsopgang of de lenteherleving der planten als een herhaling, versta: zichtbare tegenwoordigstelling van wat "in den beginne" was, nl. uit de doodswateren van de onderwereld steeg het leven op.

Terloops: Utnapisjtím's mededeling omtrent het levenskruid waarover hoger, heet ook "een verborgenheid": het was de zicht- en tastbare tegenwoordigstelling van het oerleven in den beginne. Ook nog: de schipper van Utnapisjtím heet "mysterie van de god van het westen" of "mysterie van de god van de grote berg (de aardberg)". Zijn tweede naam is "de dienaar van Ea". Maar Utnapisjtím is ook de bijzondere dienaar-beschermeling van Ea die de god van de onderwereldwateren en van de 'wijsheid' is.

Besluit

Het epos met zijn drievoudige reis beschrijft in symbolisch-mythische termen een wijze waarop de mens die het waagt, een inwijdingskennis kan opdoen. In die zin is Gilgamesj "de zoon van Utnapisjtím", d.i. een heruitgave van Utnapisjtím. Tragisch is dat hij als deels mens de dood niet ontgaat.

Opm.- Men kan zich niet ontdoen van de indruk dat de nederdaling van Jezus "ter helle" (versta: naar de onderwereld der gekerkerden. nl. van de zondvloed en van de ondergang van Sodoma en Gomorrha), drie dagen later gevolgd door zijn verrijzenis, zich situeert in dezelfde sfeer der werkelijkheid. Dat paasgebeuren is de weg die Jezus doorheen de dood en de onderwereld naar het levenslicht der eeuwige verrijzenis voordeed. Jezus stelde het probleem in radicaal nieuwe termen en bracht een radicaal nieuwe oplossing maar dit in de lijn van wat de antieke mysteriereligies terzake trachtten te bereiken.

6. Sacrale dienstbaarheid.

Bibl. st.: W.B. Kristensen, *Verzamelde bijdragen tot kennis der antieke godsdiensten*, Amsterdam, 1947, 201/229 (*De antieke opvatting van dienstbaarheid*), 291/314 (*De rijkdom der aarde in mythe en cultus*).

Beginnen wij met het basisinzicht (o.c, 204).

De wereld en het leven erin als ‘heilig’.- Het maatschappelijke leven van al de antieke volken berustte - meer dan later (n.a.v. de desacralisering) ooit het geval is geweest - op sacrale of ‘heilige’ basis. De grotere en vooral kleinere maatschappelijke groepen - de families, de ‘gentes’ (groepen van families), nog omvangrijker groepen - waren godsdienstige stelsels met een eigen eredienst (‘cultus’) en sacrale beregeling van belangen. De staat was op de eerste plaats ‘heilig’: wetgeving, instellingen van publieke aard, besluiten van algemeen belang kwamen tot rechtsgeldig bestaan na raadpleging van o.m. ‘omina’ (goddelijke aanwijzingen).

Kristensen:

“De idee van een “civitas dei” (een godsstaat) was de antieke volkeren bekend en de verwerkelijking van dat ideaal werd op indrukwekkende wijze nagestreefd”.

Indien er vanwege heel wat moderne en postmoderne geesten een basismisverstand betreffende primitieve en antieke culturen heerst, dan ligt dit aan de miskenning van het heilige dat primitieven en antieken (en middeleeuwen) - in één woord: premodernen - huldigden.

Probleem.

De slaaf, resp. slavin staat “buiten het gewone recht”.- *Platon* heet de slaaf “een moeilijk te behandelen bezit” (“chalepon ktèma”) en raadt een op louter praktische gronden gesteunde menselijke behandeling aan (*Wetten*). *Aristoteles* acht de slaaf een bezit te midden van alle andere ‘bezittingen’. Ofschoon toch een “ktèma empsuchon”, een bezielde bezit, was voor hem de slaaf een soort ondermenschelijk dier (*Politica*). De Romein *Cato* huldigt Platons opinie (*De agr.*).

Dergelijke duidingen van dienstbaarheid verraden reeds een ontheiliging van de dienstbaarheid die natuurlijk in de moderne en postmoderne smaak valt.

De heiligheid der dienstbaarheid.

Feit is dat slaven en slavinnen in de oudste Griekse en Romeinse cultuur in vele gevallen deelnamen aan de huiselijke en de publieke eredienst. Vooral waren zij aangesloten bij de religie der familie.- Zij “stonden buiten het gewone recht” inderdaad maar niet buiten het recht zonder meer: zij stonden binnen het sacrale recht.

Rijkdom.

Godheden van de onderwereld waren de schenkers van rijkdom die haar levenskracht tegenwoordigstelden. Rijkdom als godgegeven leven was dan ook ‘heilig’.

Meer nog: het was antiek geloof dat enkel wie aan de onderwereldlijke godheden gewijd was, de rijkdom der aarde onder de mensen kon brengen.

In Rome waren dat de slaven - zij verzorgden de rijkdom der familie -, de koning - hij stond sacraal borg voor 's lands welvaart - en de vestalinnen of vestaalse maagden. Deze laatsten waren aan de onderwereldlijke godheden gewijd. Zij onderhielden het haardvuur van het Romeinse volk en dienden in de voorraadkamer van de godin Vesta (de "penus Vestae"), de zicht- en tastbare tegenwoordigstelling van wat Kristensen heet "het mysterie van het leven van de aarde".

Slaven.

Krijgsgevangenen werden tot slaaf gemaakt in een ritus, nl. een bekransing. Van dan af waren zij ook als slaaf aan de godheden van de onderwereld gewijd. En in die zin 'heilig'. De godheden in kwestie waren de "lares familiares", de familie- of huis godheden, en Saturnus die met Dis Pater, de Oppergod, gelijkstond.

Slaven waren geliefd bij die godheden dermate zelfs dat zij ze konden vertegenwoordigen: op de viering der lares waren zij - en niet de vrije mensen - de hoofdpersonen.

Reden: de dienstbaarheid der slaven staat bij de lares in bijzondere gunst. Op de viering van Saturnus speelden de slaven de hoofdrol. Saturnus, de god van de overvloed der veldvruchten, werd zelf als een slaaf geduid: in de tempel bij de capitolinus stelde een beeld van een gebonden slaaf hem voor.

Terloops: Dat gebonden zijn betekende neergang ter helle, van waaruit het kosmische leven oprees. De losmaking van Saturnus en de slaven op de jaarlijkse viering van Saturnus stelde een verrijzenis tegenwoordig. Dat betekende de goddelijke rijkdom in al zijn aardse vormen die door de god en de slaven als middelaars tussen de andere en deze wereld bezorgd werd. Dat is mysteriereligie.

7. Vorsten.

Saturnus was én slaaf én koning: van ouds heet hij “Saturnus rex” en op de Saturnalia, de Saturnusviering, werd hij door een slaaf vertegenwoordigd.

Ter vergelijking: de wijman (priester) van de godin Diana in het heilige woud te Nemi, heette “rex nemorensis” en was eveneens een slaaf. Zijn wijzinnebeeld was een boomtak die hij in een strijd verworven had en die het verrijzend leven der aarde (versta: van de onderwereldlijke godheden) tegenwoordig stelde. De dag van de stichting van de tempel van Diana nemorensis, de Diana van Nemi, werd “servorum dies”, slavendag, geheten.

Vestalinnen.

Zij stelden Vesta, die met “Terra mater”, Moeder Aarde, vereenzelvigd werd, tegenwoordig. Ovidius, de dichter, zegt het: “Vesta is dezelfde als de Aarde. Het altijd brandend haardvuur is de bestaansreden van beiden” (Fasti).

Antieke Grieken en Romeinen geloofden dat de aarde, versta: de Aarde, door het aardvuur leeft in al wat zij voortbrengt.

Verwekkingsenergie

Aan het aardvuur schreven antieken generatieve levenskracht toe. Zo was de god van dat vuur de ‘verwekker’ van het aardleven.

Een maagdelijke moeder was de partnerin van de vuurgod. Een verhaal luidt: in de woning van koning Tarquinius (-534/-509) verscheen een phallus op de haard die bij de dienstmaagd Ocrisia de latere koning verwekte. De phallus werd nu eens als de lar familiaris, de mannelijke huisgod, dan weer als Volcanus, de vuurgod, geduid. Welnu, Ocrisia was de vestalin in het koningshuis. Alle vestaalse maagden werden als de gemalinnen van de haardgod geduid.

Volgens Kristensen die Plinius de Oudere aanhaalt, tonen de “sacra populi romani”, de wij voorwerpen van het Romeinse volk, die de vestalinnen in Vesta’ s tempel bewaakten en vereerden en waartoe ook de “deus fascinus”, de goddelijke phallus, behoorde, dit aan.

Overigens werden zij als wijmaagden, ‘amatae’, geliefden, door de “pontifex maximus”, de hoogepriester, aangesteld. Zij droegen dan ook de haartooi van bruiden. Bij ontrouw werden zij levend begraven, d.i. aan haar werkelijke - mystieke - gemaal in de aarde overgelaten.

“Zij waren de bruiden van de god van de onderwereld, de verwekkende god in het haardvuur, en niet - zoals men gemeend heeft - van de pontifex maximus die wel - gelijk de koning - de god vertegenwoordigd heeft maar niet met de maagden gehuwd was”(o.c, 308).

Bij de wijding offerden de wijmaagden het haar of een haarlok. Antiek geduid: in het haar zetelt de levenskracht (men denke aan Samson). Door het haarofer werd die levenskracht aan de godheden opgedragen van wie zij afkomstig was.

Zoals de slaven/ slavinnen de rijkdom der aarde in voorraadkamers en graanschuren verzamelden en op de haard het eten voor het gezin bereidden, zo verrichtten de vestalinnen erediensthandelingen ten voordele van het Romeinse volk.

Zo bereidden zij de “mola salsa”, een mengsel van grof gemalen koren en in water opgelost zout (‘salsa’), bruikbaar bij offers. Op rituele wijze plukten zij de nodige korenaren van de nieuwe oogst, droogden en maalden de korrels tot grof meel (‘mola’). Op rituele wijze eveneens bewerkten zij zout.- Het mengsel brachten zij naar de penus Vestae, de gewijde voorraadkamer in de tempel. Met dit mengsel werden de offerdieren bestrooid en zodoende ‘geheiligd’.

Antieke Romeinen duiden de mola salsa als het ‘heilig’ toonbeeld van alle voedingsmiddelen. - “Iedere spijs was heilig omdat daarin een goddelijke energie werkzaam was, de energie van het zich vernieuwend leven, maar de mola salsa was de bijzondere draagster van deze goddelijke kracht”. (O.c, 309).

De rituele vorm van bewerking ervan moest de onbelemmerde ontvouwing van de goddelijke levenskracht veilig stellen. Wat uitgerekend ontbreekt aan de louter profane bereiding van spijzen en dranken.

Het ‘allerheiligste’ in de tempel van Vesta was niet het vertrek van de haard maar de voorraadkamer, de penus Vestae. Daar werd de mola salsa bewaard samen met de andere ‘sacra’, wijvoorwerpen, ook “penetralia sacra” geheten. Daaronder bevond zich de deus fascinus, de wijphallus.

Kristensen: daarvan hing het bestaan van de Romeinse staat af.- Modernen en postmodernen kunnen zich zoiets met moeite voorstellen doordat zij binnen een ontheiligde of gedesacraliseerde axiomatic leven.

8. Zwarte dagen.

Het voorste gedeelte van de voorraadkamer stond tijdens de viering van Vesta voor de Romeinse matronen open. Die dagen heetten “dies nefasti”, zwarte dagen, onheilsdagen, d.i. dagen van nare gevoelens (gedrukte stemming, ja, angsten). Bij de dagdagelijkse bezigheden was grootste omzichtigheid plicht.

Reden: die dagen waren de dagen van de voorouderzielen, ja, van de onderaardse godheden. De openheid van de voorraadkamer was de tegenwoordigstelling van “de poorten der hel” die open waren. Naargeestige wezens - overledenen (vgl. Halloween), hellegeesten - doken uit de aarde op onder de mensen. De houding der stervelingen was tweesnedig: verwelkomd werden zij omdat zij over de vruchtbaarheid der aarde mee beslisten; zij werden verzocht niet lang te blijven om reden van hun demonisme (harmonie der tegengestelden waarbij zij goed en kwaad verwekten).

Poorten

Een samenleving - een dorp, een stad - gold als de zichtbare tegenwoordigstelling van de onderwereld met zijn voorouderzielen en zijn godheden. De poort of de poorten die toegang verschaften, waren meteen de toegang tot die andere wereld onder wiens invloed de samenleving stond. Het doden- en hellegeestenrijk gold als een samenleving, een stad, een burcht of zo. Deze beeldde zich af in de samenleving op aarde. “De Griekse steden die ‘Pulos’ heetten, waren naar dergelijke poorten “poorten der hel” genoemd”. (O.c, 255).

Terloops

de Bijbel kent ook die uitdrukking. Op de capitolineus stond in Rome een oude poort die altijd open bleef, de “porta pandana”. Zij stond vlak bij het graf van Tarpeia, de vestalin die deze poort voor de Sabijnen die vijanden waren, geopend had en zo haar vaderland ‘verraden’ had. Zij werd dan ook onder de schilden van de staatsvijanden levend begraven.

Toch werd zij ieder jaar door de vestalinnen met offers vereerd. Zij gold blijkbaar niet als een misdadigster maar als een ‘heilige’ en haar beeld was ook in de tempel van Jupiter stator (een der titels van de Romeinse oppergod) te zien.

Dis pater.

Tarpeia nl. heeft met “de vijand” een verbond gesloten. De vorst der Sabijnen was immers slechts de zichtbare verschijning van een “andere vorst”. “De Romeinen kenden een aartsvijand die tegelijk hun heiland (redder) was, nl. de god van de onderwereld, ook “Dis pater” genoemd, de god van de rijkdom der aarde, de Heer met wie de vestaalse maagden een verbond hadden gesloten en aan wie zij gewijd waren”. (O.c, 311).

Men ziet het typische demonisme dat tegengestelden verwacht: de onderwereldlijke god is én aartsvijand én aartsredder! Tarpeia had voor die aartsvijand de poort geopend en wel op de plaats waar zij levend begraven werd, d.i. aan de onderwereldgod gewijd werd. Dat getuigde van zelfopoffering: net als de ontrouwe vestalin maar in een andere situatie had zij de stoutmoedigheid gehad haar reeds aanwezig verbond met de god door de poort voor de Sabijnen te openen (in zich beschouwd een misdaad) en deze aarde voorgoed te verlaten voor een onderwereldlijke dienstbaarheid op een rauwe wijze versterkt.

Haar 'ontrouw' (aan het vaderland) was op die wijze geen gewone, profane misdaad maar de versterking van haar inwijding als vestalin die door de levende begrafenis bezegeld werd: de poort bleef altijd openstaan als teken van het feit dat haar én begeerde én gevreesde eenheid met de hellegod, de god van het kosmische leven, blijvend was.

De open poort.

De voorraadkamer van Vesta - de aardgodin - was de zicht- en tastbare tegenwoordigstelling van de schatkamer die de aarde, versta: de Aarde of Aardgodin, is. Zoals haar toonbeeld, Tarpeia, openden de vestaalse maagden ieder jaar een keer de 'poort' met dit verschil dat zij niet de dood stierven maar - gelijk de slaven en de koning - op aarde levend bemiddelden tussen deze wereld met zijn noden (aan rijkdom) en de andere wereld (met zijn rijkdom).

Mysterie

Slaven/ slavinnen, koningen, vestalinnen leven op aarde maar als vertegenwoordigers van een andere wereld, die van de voorouderzielen en de hellegeesten. Zij waren tweesnedig: enerzijds "van deze wereld", anderzijds "van de andere wereld". Om tussen de beide werelden te bemiddelen. In Tarpeia's geval ging die bemiddeling tot de sacrale dood.

9. Kristensen besluit:

“Het mysterie van het leven der aarde blijkt telkens weer het hoofdmotief in de Vestacultus te zijn geweest. - Dat mysterie kenmerkt wat de Ouden ‘rijkdom’ noemden”. Landbouw was voor het antieke bewustzijn een mystisch bedrijf: akkerbouw en veeteelt waren ingebed in de eredienst en gingen dan ook met religieuze plechtigheden gepaard.

Vergelijking.

Bij de opgang naar de Akropolis te Athene stonden beelden van de drie Charites.

Terloops:

Charites zijn godinnen die welgevallige schoonheid en dankbaarheid om die gratieuze schoonheid uitstralen. Hun aantal lijkt soms oneindig te zijn maar het aantal drie overheerst. Zij begunstigen b.v. de groei der rozen, en de lentebloemen zijn hun machtsdomein. Een duiding stelt dat zij oorspronkelijk de alom vereerde levenskrachten van de aarde vertegenwoordigden. In alle geval: hun verband met de vruchten dragende natuur staat vast.

Kristensen echter benadrukt één manier van Charitesverering, nl. de mysteriënreligieuze. In talrijke afbeeldingen is de god Hermes charidotes uitgebeeld die de drie Charites “uit de grot”, versta: uit de onderwereld, leidt: “Hij brengt het leven der aarde naar onze wereld” (o.c, 314).- In Athene werden de Charites als mysteriëngodinnen vereerd.

Kristensen besluit: “Van welke kant wij de antieke denkbeelden over de rijkdom der aarde ook bekijken, zij blijken steeds bij de grondgedachte van de mysteriëngodsdiensten aan te sluiten” (ibid.).

Demonisme.

‘Heilig’ is dus de rijkdom der aarde maar meteen tweesnedig: hij was aantrekkelijk als waarde maar tegelijk gevaarlijk en dus angstwekkend als waarde die vatbaar is voor omslag in haar tegendeel. De godheden - samen met de voorouderzielen - die die gave beheersen, zijn immers op ethisch terrein vatbaar voor goed en kwaad en dus onvoorspelbaar.

De aardse mensheid treft rijkdom aan. Meteen is hij wat antieke Grieken heetten ‘heuresis’, vondst, en ‘thèsauros’, schat, te vinden gelegd door de onderaardse machten. Maar, zoals Kristensen telkens weer benadrukt, “wee de mens die de schat vindt, want hij neemt vuur in de handen: wie het leven der aarde ontvangt, moet weten dat hij ook de dood der aarde in ontvangst neemt”. Dat is de beruchte harmonie der tegengestelden.

Opm.. - Het is duidelijk dat Jezus’ dood aan het kruis en onmiddellijk na zijn dood zijn verheerlijking door de H. Geest met zijn gaven, zich situeren in dat aspect der werkelijkheid waarover de mysteriënreligies het telkens weer hebben. Het grote, ja, beslissende verschil bestaat daarin dat Jezus de mens geworden tweede persoon der H. Drie-eenheid is en dus de Heer over al wat demonisch is. Zijn verlossing is een waarde die nu eens niet voor omslag in haar tegendeel vatbaar is. Zij hervalt dan ook niet telkens weer maar is, zoals de *Hebreeënbrief* het zegt (*Hebr. 9:12*), “een eeuwige

verlossing” die niet in haar tegendeel omslaat doordat zij als ‘schat’ en ‘vondst’ een geschenk aan gewetensvolle schepselen van een gewetensvolle Godmens is.

10. De 'goddelijke' verschalking.

Th. van Baaren, Doolhof der goden (Inleiding tot de vergelijkende godsdienstwetenschap), Amsterdam, 1960, 209, zegt dat de goddelijke bedrieger een godheid is die er wezenlijk toe in staat is "de mens te bedriegen". Deze is nauw verwant met de goddelijke 'trickster' ('grappenmaker').

Bibl. st.: *W.B. Kristensen, Verzamelde bijdragen tot kennis der antieke godsdiensten*, Amsterdam, 1947, 103/124 (*De goddelijke bedrieger*).

Mythe.

De Griekse god Hermes is een goddelijke bedrieger. Hij heeft de mensen op bedrieglijke wijze in de dood gelokt. Daarover heeft het de mythe van Pandora, de alleschenkster, de godin van de dubbelhartige 'zegen' der aarde.

1. Prometheus ontroofde het vuur aan de godheden en bracht het onder de mensen. De godheden straffen eerst Prometheus en daarna de mensen door Pandora naar de mensen te zenden. Hephaestus vormt daartoe een mooie vrouw. Athene en Aphrodite schenken haar de gaven waarover zij beschikken. Hermes legt er de verschalking in.- Tot dan toe kenden de mensen geen onheil, zelfs niet de dood.

2. Hermes als 'charidotes' (schenker van gaven) brengt Pandora naar de aarde. Met vreugde ontvangen haar de mensen. - Een versie van de mythe vertelt dat zij een 'pithos' ('vaas') mee bracht. Toen zij ze opende, stroomden allerlei onheilen eruit die sindsdien onder de mensen gebleven zijn. Nadat het deksel weer erop gezet was, bleef alleen de hoop erin.

Duiding.

Rijkdom is een 'goddelijke' werkelijkheid: hij is daardoor als het leven der aarde 'heilig', d.i. zowel een goed als een kwaad. M.a.w.: rijkdom net als alle goederen die de aarde (versta: de onderwereld) schenkt, is 'demonisch', ineenvoeging van heil en onheil.- "Die eigenschap (...) is het onderwerp van de merkwaardige maar zo dikwijls verkeerd begrepen mythe van Pandora". (O.c, 300).- Dat type van het heilige wekt aantrekking en huiver.

De vaas.

Pandora brengt gaven in een vaas. Welnu, de vaas is herhaaldelijk de metafoer voor het dodenrijk. Zo tovert Hermes de zielen in en uit een half in de aarde verborgen vaas. Telkens weer staat het bovenste deel van de vaas voor de plek waar de toegang tot de onderwereld is. Zo b.v. in de grot van de drie Charites die door Hermes uit de onderwereld naar de aarde gebracht worden. Zo wordt Pandora door hem naar de aarde gebracht: haar vaas staat voor het onderwereldlijke leven dat tevens de onderwereldlijke dood is.

De goddelijke verschalker.

Hermes was in de antieke mythische duiding de listige bedrieger, - tot en met dief toe, degene die thuis is in de donkere nachten, maar ook degene die zegen en rijkdom brengt. Hoewel hij de mensen definitief onheil bracht, toch werd hij meestal niet als de vijand der mensen geduid doch werd hij vereerd als een der hoogste goden. Volgens de oudste opvatting was hij zelfs de bijzondere 'Heer' der mensheid.

Type.

Hermes is één voorbeeld te midden van andere.- In de Bijbel - aldus Kristensen, o.c. 116 - is de 'slang', het verschalkendste onder de dieren, de 'goddelijke' (versta: demonische) verschalker. Er is eerst het paradijs. Dan is er de slang die verleidt tot het eten van de boom van "de kennis (versta: intieme omgang) van goed-en-kwaad". Meteen doen onheilen allerhande, de dood inbegrepen, hun intrede in deze wereld.- Maar in de Bijbel ligt de nadruk op de gewetenloze inslag van de goddelijke bedrieger.

In de Babylonische religie is het Ea: hij heeft door verschalking alle mensen aan de dood onderworpen en toch is hij hun 'schepper' en beschermer die uit de zondvloed redde.

In de Vedareligie is Varuna de verhevenste god en handhaver van een eeuwige levensorde maar dan een god wiens verschalkingen ondoorgrondelijk en onvoorspelbaar zijn.

In Egypte is er Set die als god vereerd werd maar Osiris, de goddelijke mens, de dood heeft ingelokt.

Besluit.- Waar S. Jan, *Apocalyps 21:8*, zegt dat "alle leugenachtigen" in de tweede dood, de eeuwige dood, thuishoren, bevestigt hij op Bijbelse wijze het thema van de 'goddelijke', d.i. de demonische verschalker.

11. Het machtswoord.

Bibl. st.: W.B. Kristensen, *Verzamelde bijdragen tot kennis der antieke godsdiensten*, Amsterdam, 1947, 125/148 (*De goddelijke heraut en het woord van god*).

Sacrale welsprekendheid.

“(Het welsprekende woord), eens uitgesproken, handhaafde zich, schiep een nieuwe toestand, zette zich in werkelijkheid om. Welsprekendheid was daardoor niets minder dan een scheppende kracht, een levensenergie. Haar wezen was het mysterie van schepping en leven”. (o.c., 129).- M.a.w.: een toepassing van het sacrale dynamisme.

Hermes.

Andere religies - die minder ontheiligd dachten en leefden dan de Griekse in het klassieke tijdvak - vertonen zeer duidelijk de gelovige ervaring van het machtswoord doch ook de Griekse religie kende dat fenomeen o.m. in de persoon van de god Hermes.

1. Algemeen geldt dat hij het goddelijke (versta: demonische) leven dat in de onderwereld thuishoort, in deze wereld brengt.- De mythe van Hermes met de ram werd in de mysteriën (versta: sacrale plechtigheden eigen aan de mysteriereligies) van de Aardmoeder verhaald. Daar staat de ram voor (stelt zichtbaar tegenwoordig) het leven der aarde dat Hermes doet oprijzen “uit de aarde”.

2. Toepassingen.- Zo o.m. is Hermes ‘psuchopompos’, degene die de zielen naar en uit de aarde leidde. Hij gold als ‘futalmios’, degene die het plantenleven doet uit de aarde oprijzen (o.m. in de mysteriën van Samothrace). Uit het rijk der doden, de onderaardse wereld, brengt hij Pandora met haar ‘goddelijke’ gaven op aarde.

Besluit.

Dergelijke werkzaamheden tonen dat hij ‘angelos’, boodschapper, middelaar, is tussen de wereld der godheden en de aardse mensheid. “Op daadwerkelijke wijze openbaart hij aan de mensen het wezen en de wil der godheden”. (O.c, 141).

Hermes als ‘logios’, welsprekende.

Hij bezat de gave van het magische woord of ‘machtswoord’. Men stelde dat niemand de energiedragende verwoording van de goddelijke wil bezat zoals hij.

Homerus’ Ilias, II

De Achaeërs wilden de strijd opgeven en huiswaarts keren. Doch Odysseus en Nestor spreken het machtswoord dat op een daverend applaus ontvangen wordt. Waarop Agamemnon tot Nestor roepend zegt: “Ja, echt! Weer overwint gij door uw welsprekendheid (‘agorè’) de zonen der Achaeërs. Indien ik maar tien dergelijke raadgevers als gij had, dan zou de stad van vorst Priamos (Troje) wel snel het hoofd buigen, onder de vuist der onzen ingenomen en verwoest”.

‘Raad’ is hier in de sacrale zin te verstaan van “godgegeven inzicht”. Raadgeving is machtswoord dat zich in de toehoorders als nieuwe levenskracht toont.

Hermes.

Na wat voorgaat, verstaat men dat een dichter als *Hesiodus* (*Theogonia* 938) stelt dat Hermes “de heraut der goden” is. Algemeen zag men in hem het prototype van menselijke woordvoerders. Zo waren de ‘herauten’ van Eleusis “nakomelingen van Hermes” (waarbij ‘nakomelingen’ betekent “die dezelfde natuur hebben als van wie zij afstammen”). Dezelfde levenskracht stroomt in hen zo dat zij a.h.w. Hennes zelf aan het woord zijn.

De herautstaf (scepter).

De Griekse welsprekendheid had een ‘symbool’, versta: iets dat zichtbaar tegenwoordig stelt, nl. een staf. - Iedere woordvoerder - vorst, rechter, gewone spreker - had volgens het antieke epos (*Ilias*), wanneer hij aan het woord kwam, een staf, - de staf van Hermes.

Terloops: de staf kon drie vormen aannemen, ‘skèptron’, de gewone staf, ‘kèrukeion’, de staf die in twee samengebogen of door elkander gevlochten takken uitloopt, en ‘rhabdos’, de korte boomtak. Welnu, de god Hermes blijkt de typische bezitter te zijn van alle drie de wijvoorwerpen en - wat meer is - hij heeft ze aan menselijke woordvoerders verleend. Wat behelst dat hij met zijn hoge levenskracht achter hen stond.

Nawoord.

Kristensen klaagt er telkens weer over dat de mentale evolutie bij de antieke Grieken - van archaïsch-sacraal naar klassiek-gedesacraliseerd - het zo moeilijk maakt om de historisch juiste duiding te geven wanneer het over religieuze fenomenen gaat. Onze huidige inlichtingen zijn voor het grootste deel van schrijvers afkomstig die sceptisch staan tegenover het ‘antieke’ volksgeloof en er in feite aan ontgroeid waren. Daarvandaan het onderscheid tussen ‘antiek’ (sacraal) en ‘klassiek’ (gedesacraliseerd).

12. Erotische religie en bijbel.

Vruchtbaarheidsreligie.

Bijbelkenners gebruiken de term ‘vruchtbaarheidsreligie’. Deze is juist indien men daaronder verstaat: “Religie, indien zij door seksuele rituelen verworven levenskracht aanwendt om een gegeven lot op vruchtbare (d.i. met resultaat bekroonde) wijze te veranderen, is vruchtbaarheidsreligie”. Haar domein is én ‘vruchtbaarheid’ van planten, dieren, mensen én genezing of bezwering b.v..

De Bijbel kent dergelijke religie als een doorlopend probleem.

Het koppel “Baal/ Ashera (Astarte)” op de eerste plaats fungeerde als centrum van erotische religie,- met offerhoogten, vervoeringsrituelen, offermaaltijden, seksuele rituelen,- met tempelwijdvrouwen en tempelwijd mannen, - met wijpalen e.d.m.. - Dit alles afdoen als “sacrile prostitutie” is wel gedeeltelijk waar maar als geheel onjuist omdat de term ‘prostitutie’ in ons taalgebruik iets anders aanduidt dan wat de mensen toen - in het kader van hun religiositeit - op de eerste plaats dachten en bedoelden.

Nadere Bijbelse analyse.

Ter inleiding vermelden wij de geschiedenis van Sarra in het boek *Tobias (Tobit)* 3:8,- 3:16,- 6:14 (18).- Asmodeüs, de slechtste onder de demonen (van God vervreemde entiteiten), doodt iedere keer bij het binnentreden in de bruidskamer de mannen terwijl hij haar spaart omdat hij ze begeert.- Men houde deze geschiedenis goed voor ogen om te begrijpen wat volgt.

De levenslijn der mensheid.

Wij geven nu de basistekst (*Lucas 17:26/30*).- De term ‘mensenzoon’ (*Daniël 7:9/18*) duidt een hemels menstype, de heiligen van de Allerhoogste, aan maar Jezus past hem op zichzelf in de individuele zin toe: Hij is de hemelse mens die op het einde der tijden oordeel zal vellen.-

Ziehier hoe Jezus de levenslijn der mensheid schetst.

1. Zoals het was in de dagen van Noë, zal het nog zijn in de dagen van de mensenzoon: men at en dronk en huwde tot op de dag dat Noë de ark (*opm.:* redding) binnenging en de zondvloed kwam en allen verdelgde.

2. Evenzo was het in de dagen van Lot: men at en dronk, kocht en verkocht, plantte en bouwde maar de dag waarop Sodoma verliet, liet God uit de hemel vuur en solfer regenen en verdelgde Hij allen. Zo zal het eveneens zijn op de dag waarop de Mensenzoon zich zal openbaren.- Vgl. *Mattheüs 10:15,- 24:37/39*.- Tot daar onze basistekst.

Omvang.

Jezus vat de gewijde geschiedenis samen vanaf de oergeschiedenis tot het laatste oordeel.

Inhoud.

Zoals het was eeuwen en eeuwen geleden, zo zal het zijn op de laatste dag, nl. de mensen - althans de overgrote massa - leeft niets vermoedend inzake haar sacrile situatie naar een ramp toe. Preciseren wij nu die inhoud.

De reden.

In *Genesis 6:3* zegt God omtrent de mensheid voor de zondvloed: “Dat mijn geest (*opm.*: levenskracht) niet eindeloos het lot bepale van de mens want hij is vlees (*opm.*: ondermaatse levenskracht)”.

De overgrote massa kent als enige levenskracht ‘vlees’ terwijl een minieme minderheid (Noë en de zijnen) ‘geest’, Gods eigen levenskracht, kent. De massa is niet bestand tegen de gevaren van de kosmos; de minderheid ontsnapt eraan.

Zaai-oogstwetmatigheid.

De Bijbel beoordeelt het lot volgens het koppel “vlees/ geest”, de twee basisfactoren van lot. Zo zegt *Galaten* (ter inleiding *5:16/24*) *6:7/8* : “Wie zaait in het vlees, zal uit het vlees verderf oogsten. Wie zaait in de geest, zal uit die geest eeuwig leven oogsten”.

Johannes 3:6 zegt: “Wat uit vlees geboren is, is vlees; wat uit geest geboren is, is geest” (n.a.v. het doopsel als uit geest herboren worden). *Vgl. 1 Petrus 3:18*.- Van dat basisaxioma is de zondvloed één toepassing. Van datzelfde basis-axioma zal de mensheid wanneer Jezus terugkeert om te oordelen, één toepassing zijn. De ondermaatse levenskracht laat niet toe het gegeven lot en het gevraagde lot juist te zien en is er niet toe in staat het gevraagde lot waar te maken. Alleen ‘geest’, Gods wezenseigen levenskracht, ziet het gegeven lot en ziet het gevraagde lot in en kan dit vroeg of laat verwezenlijken. Vlees als beneden de nodige kracht kan dit niet aan.- Ziedaar in notendop het Bijbelse dynamisme.

Opm. - Juist dezelfde structuur wordt verwoord door *Isaias (Jesaia) 24:4/6*, maar met de nadruk op de ethische voorwaarden: “De aarde treurt en verkwijnt. (...). De elite van het volk der aarde verwelkt. De aarde onder de voeten van haar bewoners is ontheiligd want zij hebben de zedenwet overtreden, het goddelijk raadsbesluit verkracht, het eeuwig verbond verbroken. Daardoor heeft de vervloeking de aarde verslonden (...)”. Wie zich niet gewetensvol gedraagt, verliest Gods levenskracht, vervalt tot het loutere vlees en stelt zich bloot aan misrekeningen.- Wat men gewetenloos zaait, dat zal men ook oogsten!

Judas’ uitleg.

Het briefje van de apostel Judas geeft gelukkig wat uitleg. Zie hier de tekst.

1. Wat betreft de engelen die hun eersterangsrol oneer aandeden en hun hoge positie verlieten, het is met het oog op de grote dag (*opm.* : het laatste oordeel) dat Hij ze gekerkerd heeft in de eeuwige boeien van de afgrond der duisternis.

Genesis 6:1/8 is hier verondersteld: godszonen (hoge engelen) zetten hun zinnen op de dochters der mensen en namen ze tot vrouw zo dat kinderen ter wereld kwamen, nl. nefilim, grensoverschrijdende cultuurhelden (vgl. *Wijsheid 14:6; Judith 16:6; Isaias 13:3; Psalm 103 (102): 20; Maccabeeën 9/21*).

Men vergelijkte met het lot van Sarra.- Dat moet mettertijd de cultuur dermate verdorven hebben dat God zei: “Dat mijn geest niet eindeloos het lot bepale van de mens want hij is vlees”. Het is alsof de godszonen, minstens een reeks vrouwen en haar nefilim het geloof uitgeroeid hebben op een minieme minderheid na (Noë en de zijnen).

2. Evenzo werden Sodoma, Gomorrha en nabijgelegen steden die zich op dezelfde wijze prostitueerden door hun zinnen op ander vlees te zetten, tot toonbeeld door aan de straf van een eeuwig vuur overgeleverd te zijn.- “Op dezelfde wijze” betekent “op analoge wijze” want het “ander vlees” is in dit geval niet menselijk vlees want de Sodomieten wilden seks plegen met in menselijke zijswijze verschenen engelen van God.

Genesis 18/19 vertelt hoe twee engelen, na Abraham bezocht te hebben, doorreizen om ‘s avonds in Sodoma aan te komen bij Lot die ze gastvrij onderdak verleent. Pas in bed werden zij door jonge en oude Sodomieten omringd die wilden inbreken om zich seksueel te vergrijpen aan de engelen. Maar dit mislukt.

Op dergelijke wraakroepende (d.i. vervroegd aan Gods ingreep onderhevige) gewetenloosheid volgt dan een regen van vuur en zwavel.- Dat was ondermaats gedrag, oorzaak van ondermaatse levenskracht (‘vlees’) die zonder Gods wezenseigen levenskracht (‘geest’) zich blootgeeft aan rampen.

Opm..- Judas vermeldt beide catastrofes (zondvloed en vuur-en-zwavel) en de schuldigen in verband met toentertijd de christenheden verdervende “valse profeten” of ‘dwaalleraren’ die dus op de geesten en mensen van de zondvloed en het vuur-en-zwavel geleken.

Besluit.

In beide gevallen speelt een bepaalde vorm van seksualiteit - ineen met engelen die zich vergrijpen of met engelen aan wie men zich vergrijpt - een hoofdrol inzake vlees en ongelooft en gewetenloosheid. Wat 'vlees' heet, behelst duidelijk een seksuele component.

Petrus terzake.

Weerom de twee oercatastrofen samen.

1. *Petrus 3:19v.* zegt dat Jezus tussen zijn kruisdood en zijn verrijzenis (*Matth. 12:40; Handelingen 2:24, 2:30; Rom. 10:7; Efes. 4:9v.; Hebr. 13:20*) neerdaalt om in de kerker "degenen die in Noë's dagen weigerden te geloven" te bezoeken.

Terloops: in *Lucas 18:8* vraagt Jezus zich af of Hij bij zijn terugkeer nog wel geloof zal aantreffen! - *2 Petrus 2:4/5* vermeldt "de oude wereld" vlak voor de zondvloed in Noë's dagen.

2. *2 Petrus 2:6/8* vermeldt "de godlozen" in de dagen van Lot en hun lot met het oog op het laatste oordeel.

Opm..- Als Judas legt Petrus een verband met "valse profeten" in die tijd.

Slotsom.

Jezus brengt de twee oercatastrofen ter sprake in het omvattend kader van de levenslijn der mensheid als op het einde nog steeds normerend. Onmiddellijk na zijn dood daalt Hij ter helle om de betrokkenen zijn boodschap te brengen. Hij verwacht zich aan hetzelfde ongelooft wanneer Hij terugkeert om te oordelen.-

Seksualiteit van bijzonder type speelt een rol. Jezus heeft daarmee voorzeker ook ons iets in onze tijd willen op het hart drukken!

Opm.. - Men kan aanmerken dat Jezus' levenslijn in 'mythische' taal verwoord is. Daarop kan geantwoord dat God zoals de Bijbel Hem duidt, zich in alle talen - van de primitieve mythen tot de moderne theoretische taal - laat uitdrukken, althans voor wie over voldoende religieuze ervaring beschikt.

De nieuwe verrijzenis.

De term 'geest' (Gods wezenseigen levenskracht) evolueert met de ontwikkeling der cultuur. Wij leggen uit.

1. De aloude verrijzenis.

In A. Bertholet, *Die Religion des alten Testaments*, Tübingen, 1932, 24/ 32 (*Toten- und Ahnenkult*), wordt vermeldt dat schimmen raadplegen en doden aanroepen (*Deuteronomium 18:11*) gekend waren en dat b.v. in grafsteden verblijven en de nacht in wijhutten doorbrengen (*Isaias 65:4*) een praktijk waren. Dat behelst dat de doden in de andere wereld 'leven' (al is het in de sheol (onderwereld) in de diepten der aarde in een ondermaats stadium).

Zo ziet de dodenoproepster in En-Dor "een elohim (goddelijk wezen) uit de aarde (*Numeri 16:32*) opstijgen" (nl. de gestorven profeet Samuel) (*1 Samuel 28:13*).

Psalm 16 (15): 9/11, vraagt dat God (o.g.v. in zijn medewerking leven) zou verlenen dat de ziel (die het fijnstoffelijk lichaam omvat) niet aan de sheol, voor zover de plaats der van God vervreemden, zou overgeleverd worden.

En Jezus zegt:

"Dat de doden verrijzen, liet Mozes verstaan in de woorden over het braambos (*Exodus 3:6*) waarbij hij de Heer "de God van Abraham, Isaak, Jakob" heet. Welnu, Hij is geen God van doden maar van levenden". (*Lucas 20:37v.*).

Waarbij twee hoofdtypes van verrijzen vaststelbaar zijn: "Verrijzen ten eeuwigen leven of tot smaad en eeuwige schande" (*Daniël 12:2; - 1 Sam. 28:19; Joh. 5:29*). Waarin de dualiteit "vlees/ geest" zich toont tot in het nadoodse bestaan.

2. De nieuwe verrijzenis.

Joh. 7:37vv. zegt: "Op de laatste dag van het feest (...) riep Jezus: "Indien men dorst heeft, dan kome men tot Mij (...)". Dit volgens de schriftwoorden: "Uit zijn binnenste zullen stromen levend water vloeien".

Jezus had het over de geest die zij moeten ontvangen die in Hem geloofd hadden. Want er was nog geen geest doordat Hij niet verheerlijkt was". Jezus loochent niet dat "Gods onbederfelijke geest in alle dingen is" (*Wijsheid 12:10*),- dat het stadium van het vlees al voor de zondvloed voorbijgestreefd werd door dat van de geest (*Genesis 6:3*).

De term 'geest' evolueert mee met de gewijde geschiedenis! Wanneer Jezus onmiddellijk na zijn kruisdood door de nieuwe geest verheerlijkt wordt (*1 Petrus 3:18v.*), is Hij verrezen op een nieuwe wijze die het aloude vlees nog verder dan ooit achter zich laat. En met dat aloude vlees ook de rol der seksualiteit: "De mensen in deze wereld huwen. Degenen die (...) aan de verrijzenis (...) deelhebben, huwen niet meer. Zij kunnen ook niet meer sterven want zij gelijken op engelen daar zij verrezen zijn". (*Lucas 19:34/36*).

13. Maagdelijkheid

Een traditie leidt uit Lucas' tekst af dat maagdelijk leven een vorm kan zijn van verrezen leven reeds hier op aarde. En wel als vooruitlopen op de nadoodse nieuwe verrijzenis. Oosterse christenen heten dat "bios angelikos", engelachtig leven.

De oerlaag.

Wie zo maagdelijk wil leven, wordt in de praktijk geconfronteerd met de geesten van de kerker waarover hoger en hun axioma's, nl. geldingsdrang, seksuele begeerte en verleiding door schijn (zoals *1 Joh. 2:16* zojuist zegt). De geesten beheersen vanuit de kerker nog steeds de oerlaag in ons zielenleven zo dat wie zich daaraan op meer dan gewone wijze wil onttrekken, direct met hen af te rekenen heeft.

Hetzelfde geldt voor wie als homo religiosus (die individuele ervaring van het heilige wil) zich aftekent tegen de doorsnee inzake religie alsook voor al wie het heilige in zijn occulte laag wil uitdiepen of aanwenden, zoals *Deuteronomium 18:9/15* opsomt:

"Waarzeggen, machtsformules uitspreken, helderziendheid plegen, magie, magische middelen aanwenden, schimmen en waarzeggers raadplegen, doden aanroepen". Dat is uit de oerlaag putten die Bijbels geduid 'vlees', ondermaats leven, is, in de greep van de gekerkerde geesten die Jezus na zijn dood bezocht om ze te tot 'geest' te bekeren.

14. Groepsoccultisme.

‘Egregoren’.- Het *Boek Henoch* (*Henok*) of *Enoch* (*Enok*) is een verzameling apocalyptische teksten die door het jodaisme van de tweede en de eerste eeuw voor Christus tot een geheel uitgewerkt werden. Het gaat door als het oudste en grootste apocalyptisch werk.

In feite is het een compilatie maar met toch een eenheid, nl. ‘apokalupsis’, onthulling (openbaring), er wel onthulling van de invloeden van de andere werelden op de historische tijdvakken die onze aarde en haar bevolkingen doormaken

Voor meer informatie zij verwezen naar *C. Kappler e.a., Apocalypses et voyages dans l’au-dela*, Paris, 1987 (vooral o.c., 31/37 (*La notion d’apocalypse*), waar er de nadruk op gelegd wordt dat apocalyps meer is dan louter eindtijdonthulling). Wat wel opvalt, is dat dit collectief werk veel nadruk legt op zielenreizen in andere werelden. Wat een kentrum is van sjamanisme.

Welnu, *S. Lancry, Doctrines initiatiques (Essai de science occulte)*, Paris, s.d., 180, zegt dat het *Boek Henoch*, VII, het heeft over *Gen. 6:lvv.*, waar de zondeval der engelen - ‘godszonen’ - met jonge vrouwen op aarde vermeldt wordt. Deze gevallen engelen heten ook ‘egregoren’, van het antieke Grieks ‘egrègoroi’, wakenden. Deze situeerden zich op de Hermonberg na de eed gezworen te hebben er te waken zo dat zij erin in gelukten met jonge aardse vrouwen seksueel één te worden, er kinderen bij te verwekken, ze magie (o.m. genezingsmagie) bijbrengen. Wat tot afstraffing door God zal leiden.

Huidige betekenis

P. Mariel, dir., Dict. des sociétés secrètes en occident, Paris, 1971, zegt dat de egregoren uit het *Boek Henoch* de zes kosmische gedeelten - noord/ zuid, oost/ west, zenith/ nadir - beheersten maar dat dezelfde term heden slaat op “de zielen van groepen”. Zo zou er een egregoor van Frankrijk of van de vrijmetselarij bestaan. Aldus letterlijk het woordenboek. De term zou dus betekenen ‘groepsziel’.

Huidige betekenis.

J. Tondriau, L’occultisme, Verviers, 1964, 190, stelt dat ‘egregoor’ (ook ‘egregoor’) betekent “magische uitwaseming van een groep”. Andere naam: ‘gedachte-vorm’ van een groep.

Zo zouden volgens het werk vliegende schotels, de zonsverschijningen van Fatima e.d.m. dergelijke magische producten zijn van desbetreffende groepen.

Terloops vermeldt het werk dat ‘egregoor’ ook betekent “magische groep” die de ‘egregoor’ scheidt.

Huidige betekenis.

H. Masson, Dict. initiatique, Paris, 1970, 190, geeft volgende uitleg.- Egregoren zijn “werkelijke entiteiten”. Iets denken is het scheppen. Iets gezamenlijk denken versterkt dat ‘product’ en maakt het tot een blijvend iets. Want binnen de kosmos “gaat niets verloren” (inzake dergelijke magische producten). Egregoren ondergaan de aantrekking van de vorige gelijkgezinde egregoren.

Archetypen.- Zodoende ontstaan gaandeweg toenemende energiecentra van een grotere omvang.- Volgens Masson is “het universele bewustzijn” van spiritisten of “het collectief onbewuste” van C.G. Jung zo’n egregoor.- Ja, de “gemeenschap der heiligen” in de christelijke leer zou zo’n egregoor zijn. En volgens sommige occultisten zouden mensen - de heksen van de sabbat - Satan als een collectieve gedachtevorm ‘geschapen’ hebben.

Terloops: dit is zeker niet de leer van de Bijbel en van de kerk.

Samenvatting.

De oorspronkelijke betekenis - die van het Boek Henoch -, nl. een groep ‘wakenden’ (term die later bij de oudchristelijke schrijvers overgenomen wordt maar op Gods engelen toegepast) die gezamenlijk aan één enkel doel denken en zo een resultaat bereiken, is de kern gebleven,- ook van de recentere betekenissen.

De macht van onze geest (verstand, redeneervermogen, gemoed, wil, verbeelding) is zo dat - vooral in groep - een fijnstoffelijk product ontstaat. Wat toont dat het een dynamistisch fenomeen is.

‘Wakenden’ zou dus al zo goed door “bewust actieven op magisch gebied” vertaald worden en dan nog liefst “gezamenlijk bewust actieven op magisch gebied”.- Door een metonymie betekent dan ‘egregoor’ zowel de groep die zo actief is, als het product dat die groep veroorzaakt.

Fijne (ijle, subtiele) materie als onderbouw van doelgericht bewustzijn staat centraal.

15. Sensitiviteit.

Bibl.st. :

- L. Bernard d'ignis, *Traite pratique du désenvoûtement et du contre-envoûtement*, Rennes, 2002, 24/29 (*La sensibilité énergétique de la victime*);
- H. Masson, *Dictionnaire initiatique*, Paris, 1970, 190 (Egrégore).-

‘Sensitief of ‘heldergevoelig’ is een kenmerk dat in beginsel eigen is aan alle mensen maar zich bijzonder toont in sommigen. Wij leggen uit.

Immateriële ziel/ subtiel lichaam(onbewuste)/ mentaal leven (bewustzijn).

Deze drieledigheid is de grondslag.- Op en in zich is de menselijke ziel onstoffelijk maar zij vertoont twee aspecten die ons hier interesseren.

1. Het ijle, fijne, subtiele lichaam (ook ‘schim’ geheten) is, voor zover ‘astraal’ (zeer subtiel), een eeuwige onderbouw van de onstoffelijke ziel, ook wel ‘dubgelganger’ genoemd. Door wetenschappelijke psychologen wordt die onderbouw “het onbewuste” geheten omdat hij meestal niet tot het bewustzijn doordringt.

2. Het bewuste of mentale leven is wat wij allen, voor zover bij bewustzijn, direct ervaren en kennen.

Sensitiviteit

Er is wisselwerking tussen het subtiele lichaam en het mentale leven. Bij heldergevoeligen komt wat in het subtiele lichaam aanwezig is, veel meer naar boven in hun bewustzijn. Juist daardoor hebben zij een dimensie meer dan de anderen. De sterke graad daarvan is ‘helderziendheid’. Maar alle anderen hebben meermaals ‘intuïties’, ‘flitsen’, ‘voorgevoelens’ en dergelijke die uit het onbewuste subtiele lichaam opstijgen.

Wij leggen uit.

Model.- Ik ben in de keuken bezig. Plots daagt “in mijn geest” (“in mijn bewustzijn”) het beeld van een vriendin op. Ik vraag mij half verstrooid af: “Wat zou dat betekenen?”. Dat is een contact tussen mijn ijstoffelijke zijde en haar gedachten die via haar subtiele onderbouw doordringen. Totdat ik ze enkele uren later in de straat tegenkom. Dan pas begrijpt mijn bewuste wat dat ‘voorteken’ juist betekent.

Uitbreidingen.

De wichelroedeloper weet via zijn subtiel gedeelte dat er “op deze plaats” water zit in de grond. Dit heet ‘wichelen’, d.i. via het onbewust-subtiele lichaam ‘zien’ of ‘voelen’.

In de loop van de nacht schiet een moeder plots wakker, - beangstigd. Zij gaat kijken: haar kind is in ademnood. Weerom hetzelfde ‘mechanisme’, als men dat zo mag noemen.

Passief/ actief.

Het subtiele lichaam is als een spons: het vangt op, ja, slurpt op wat in de ijlstoffelijke wereldsfeer actief is. Daarvandaan plotse omslagen inzake stemming b.v..

Informatie immers neemt de gedaante aan van een ijlstoffelijke wolk of wolkje dat in contact geraakt met het onbewuste. Dat is het passieve aspect. Maar ons subtiel lichaam ageert ook: wat men b.v. “het kwade oog” heet, is daarvan een frequent voorbeeld: wij hebben het dag in dag uit negatief op iemand ‘gemunt’! Via de uitstraling van onze subtiele ondergrond bereikt die schadelijke informatie het subtiele gedeelte van het ‘mikpunt’. Gevolg: bijtijds daagt een onbehaaglijk gevoel in diens mentaal leven op ten aanzien van ons. Dit kan - bij volhouden - uitgroeien tot een reeks misrekeningen van het mikpunt.

Model.

L. B. d’Ignis, o.c, 57s.- Iemand gelooft noch aan occulte dingen noch aan magie. Maar het volgende doet zich voor. Een dame uit de familie heeft ernstige problemen met de eigenaar van haar woning. De heer in kwestie spreekt die eigenaar aan maar wordt op een onverwachte wijze brutaal afgewezen. “Geschokt dacht en herdacht de heer aan die eigenaar”. Vol wrok (uitgestelde wraak). Eigenaardig: de eigenaar doorleeft een reeks misrekeningen die hem op de rand van falings brachten.- Wij zegden zo even: “bij volhouden”!

Kenmerken.

Flitsen die juist blijken, snel geveld oordeel over iemand die men niet kent,- dromen of voorgevoelens die werkelijk worden,- onmiddellijke sympathie of antipathie bij eerste ontmoeting,- goed gevoel ofwel naar gevoel tot en met angst op een plaats, in een kerk, - aanwezigheden gevoeld in de rug zonder dat iemand fysiek aanwezig is,- koude of warmte of nog prikkelingen (in de handen b.v.) schijnbaar “zonder reden” en dergelijke zijn criteria voor passieve sensitiviteit.

Maar b.v. de indruk dat men bepaalde gebeurtenissen (gelukkige of ook ongelukkige) zelf op mysterieuze wijze veroorzaakt doordat men met dergelijke gebeurtenissen begaan is op volgehouden wijze, is een criterium voor actieve sensitiviteit.

16. Cartesiaans dualisme onderweg naar dynamisme.

D. Servan-Schreiber, Guérir le stress, l'anxiété et la dépression sans médicaments ni psychanalyse, Paris, 2003, is als titel een uitdaging. Wij vatten de hoofdgedachten samen die steller, die na studies voor geneeskunde en psychiatrie zich verdiepte in hersenwetenschappen om daarna het menselijk gemoedsleven neurobiologisch te behandelen (Univ. of Pittsburg) op alternatieve wijzen, op levendige wijze uiteenzet.

1. Psychoanalyse en geneesmiddelen zijn de twee pijlers der westerse gemoeds-geneeskunde. Maar divan en Prozac volstaan gaandeweg minder en minder.

2. Het gemoedsbrein.- Onze hersenschors - cortex of liever neo-cortex - is de recentere aan winst die de biologische evolutie ons bezorgde. Binnen die schors situeert zich het gemoedsbrein dat “goed gevoel”, hartslag, bloeddruk, hormonen-huishouding, spijsvertering, zelfs het afweersysteem beheerst. Meer nog: dat evolutionair gezien oudere gedeelte beschikt over een natuurlijk zelfgenezingsvermogen.

Indien het nare ervaringen ondergaat - het leven behelst er bij iedereen -, dan geraakt het ontregeld maar de nieuwe therapie richt zich allereerst op dat bringedeelte.

Steller schetst zeven methoden die steunen op wat sedert *D. Goleman, Emotional Intelligence*, New York, 1995, de aandacht trekt.

Vier kenmerken

Aan de Univ. of Yale en New Hampshire stelt men vast dat het gemoedsverstand - laten wij dat zo vernederlandsen - volgende eigenschappen vertoont.

1. Het definieert eigen en andermans gemoedstoestanden.
2. Het definieert er het verloop van.
3. Het beredeneert én die toestanden én hun verlopen.
4. Het beheerst deze laatste.

Ziedaar als men wil het type van evenwichtig en lakkend gemoedsleven. Meteen blijkt dat niet zozeer de intelligentie (Binet) maar wel de door een gezond gemoedsleven gedragen intelligentie mede de sleutel van lukken in het leven is.

Steller acht Darwin en Freud voorbijgestreefd en ziet o.m. in Antonio Damasio's neurobiologie “de derde revolutie in de psychologie” (o.c., 32): “Wij zijn ertoe veroordeeld te leven met binnen ons brein het brein van de dieren die ons in de evolutie voorgingen” (o.c., 33). De gemoedsbelevingen - gebonden aan het gemoedsbrein - zijn een noodzakelijke voorwaarde van onze rationele natuur.

Chinese geneeskunde

O. c, 130 en 142 stelt Servan-Schreiber vast dat de traditionele Chinese geneeskunde drie methoden ontwikkelt om op het gemoedsbrein in te werken en met succes:

1. mentaal d.m.v. meditatie,
2. biologisch d.m.v. voeding en geneeskrachtige kruiden (wie kent “de Chinese kruiden” niet?),
3. acupunctureel d.m.v. naaldjes.- Steller schetst zijn kennismaking ermee als volgt.

In de tachtigerjaren van vorige eeuw ziet hij een film die een heelkundige bewerking van de buik in Peking (Beijing) weergeeft: een vrouw met enkele naaldjes in haar opperhuid ligt te praten met de opererende arts in de loop van de operatie!

Vanuit zijn westerse axiomatic redeneert hij: “Te ver en te ... esoterisch” (o.c, 130). En vergeet de zaak.- In 1995 is hij in Dharamsala aan de voet van de Himalaya (India) waar het Instituut voor Tibetaanse geneeskunde gevestigd is (en waar de dalai-lama woont). Daar tracht men hem bij te brengen dat fysieke en mentale symptomen het teken zijn van onevenwicht in de omlopen van ‘tsji’, energie (levenskracht). De resultaten ziet hij wel maar denkt “Dat is het zoveelste geval van placebo!”.

Totdat hij in Pittsburg op een patiënte valt die, ofschoon nogal zwaar depressief, antidepressiva weigerde maar dankzij een acupuncturiste “in volle vorm” was. “Ik besloot mij in te lichten”. Eindelijk! Het wordt één van zijn zeven methoden.

Toch tracht hij tsji te herleiden tot de cartesiaanse dualiteit “bewustzijn/ lichaam” en voorziet hij geen eigenlijke derde dimensie, die van het dynamisme, nl. ‘levenskracht’.

17. Zielsverhuizing.

N. Söderblom, *Das Werden des Gottesglaubens*, Leipzig, 1926-2, 11, 15, onderscheidt 'animatisme', geloof aan leven (en fijnstoffelijke levenskracht), gebeurlijk aanwezig in anorganische dingen en processen, en 'animisme', dat animatisme omvat maar bovendien strikt gelooft aan individuele zielen en geesten (tot en met godheden).

Zielsverhuizing.

O.c., 14. - Söderblom stelt dat bij primitieven deze term iets anders betekent dan in India of het oude Hellas.- "Veeleer bestaat de ziel van een overledene als een wezen op en in zich te midden van scharen geesten, terwijl iets anders van de dode in een nieuw lichaam getrokken is. Wat is dat andere?"- Wij gaan daar nu op in.

Bij de Batak (Soenda-eilanden) heet dat andere 'tendi' (ook 'tondi'), dat 'zielestof of 'levenskracht' betekent, terwijl de individuele ziel 'begu' heet.

Op Malakka heet de levenskracht 'sumangat',- naam die ook aan de zielenstof in de rijstplant gegeven wordt (aldus A. Kruijt (1869/1949; *Het animisme in de Indische Archipel* (1906)).

Bij de Tsji (negro-afrikanen) heet de kracht 'kra': zij is in de voorouders en komt altijd terug in de nakomelingen binnen de stam of de clan, - als een soort kracht - kapitaal in ieder lid. De individuele ziel echter heet 'srahman' en is van kra strikt onderscheiden.

In Kongo - volgens Laman - heet het levensbeginsel 'nzal-lu' en de adem 'moëla' - beide verlaten bij de dood het lichaam -, terwijl de individuele ziel 'nkuju' genoemd wordt.

Zielenmeervoud.

Söderblom, o.c, 14, vermeldt even dat primitieven de mens "meerdere zielen" toeschrijven maar legt te weinig uit.

Bibl. st.: W. Davis, *De slang en de regenboog*, Amsterdam, 1986, 204w.- Steller onderzocht in Haïti hoe zombies ontstaan - Daarbij bleek het animisme (animatisme inbegrepen) van wezenlijk belang.

De mens bestaat uit:

1.1. le corps cadavre (biologisch lichaam),

1.2. n'ame (zielenstof die het lichaam doet leven);

2.1. z' étoile (zielenstof voor zover gelukbepalend (geluksster)),

2.2.a. gros bon ange (levenskracht als basis van bewustzijn),

2.2.b. ti bon ange (de individuele ziel met haar wezenseigen levenskracht).

Deze kleine goede engel, indien bezeten, is in de greep van een 'loa' (lwa, geest),- treedt uit in de droomslaap of n.a.v. een hevige gemoedsschok,- wordt door zombificering minstens gedeeltelijk van haar zielenstof beroofd, die b.v. in een ritueel bewerkte aarden pot opgeborgen wordt door een houngan (magiër). Meteen worden alle andere zielenstoffen minstens gedeeltelijk weggeroofd met als resultaat een ontzelfde mens of zombie.

Vergelijking.

G.Welter, *Les croyances primitives et leurs survivances (Précis de paléopsychologie)*, Paris, 1960, 53, zegt: “De magiër kan een gedeelte van de ziel (opm.: zielen-stof) losmaken en ze in het lichaam van een krokodil indrijven die dan een vrouw zal verslinden die linnen aan het wassen is”.

Opm..- Dit toont aan dat mèt de levenskracht een moreel gedragstype samengaat want, indien de ‘betoverde’ krokodil agressief optreedt, dan doordat zij met de zielenstof een agressie mee opgedaan heeft en dus de ‘persoonlijkheid’ (versta allereerst het moraaltype) hetzij van de beroofde mens hetzij van de magiër hetzij vooral van allebei letterlijk vertoont. Wat de indruk wekt dat de ziel van een mens in het dier is overgegaan. Wat aan zielsverhuizing doet denken. Waarbij enkel zielenstof en niet de individuele ziel in het dier is.

Zielenstof of levenskracht is drager van een soort persoonlijkheid die niet met de persoon zelf mag verwisseld worden. Dat wil Söderblom onderstrepen. Söderblom haalt *M. Kingsley, Westafrican Studies*, London, 1899, 98, aan: “Er is in de religie der West-Afrikanen een merkwaardig aantal van in lichamen huizende geesten maar een nog groter aantal geesten die geen materiële woonplaats hebben maar zoiets bij toeval innemen”.

Ook dat aspect wou Söderblom onderlijnen inzake zielsverhuizingsgeloof.- Wij verwijzen meteen naar het hoofdstukje over psychogenealogie.

Söderblom besluit dat, indien het Indische, Egyptische en Griekse begrip ‘zielsverhuizing’ (de individuele ziel doorloopt een reeks aardse levens) het primitieve erfgoed voortzet, dit dan in een echt nieuwe zin is.

18. Machtswoord.

Bibl. st.: *G. van der Leeuw, Phanomenologie der Religion*, Tübingen, 1956-2.

Preciseren wij eerst hoe sacrale macht (levenskracht, zielenstof) vaststelbaar blijkt.

O.c, 3/9 (Macht) Vlak voor de veldslag roept de Romeinse veldheer een reeks heilige entiteiten (godheden, voorouderzielen o.a.) op bij wie hij het verloop van de veldslag d.m.v. een machtswoord ('gelofte') bepaalt als vruchtbare inspanning (vgl. *T. Livius 8:9:6v.*). Het natuurlijk verloop vertrouwt hij niet. Daarom voert hij een machtswoord in dat het natuurlijk-normale verloop "kracht bijzet" zo dat een heilige meerwaarde doorkomt als tastbaar resultaat.

Let wel: hij doet dit 'bij' hoge wezens (als een soort eed overigens) die met hun wezenseigen levenskrachten zijn inspanning vruchtbaarder dan natuurlijk-normaal zullen maken.- Tot daar het basisbegrip.

Inzet

O.c, 457/463 (*Heiliges Wort*); 463/468 (*Das Weihewort*).- Van der Leeuw benadrukt het: wie doelbewust met een machtswoord werkt, "geeft zichzelf meteen bloot" (o.c, 459). Hoe? Hij zet de hem wezenseigen levenskracht in. Hij kan rekenen op een tegengesteld machtswoord (b.v. vanwege de veldheer der vijanden).

In Livius' tekst blijkt dit als volgt: de romeinse veldheer neemt er zijn gebeurlijke dood bij en wel zo dat, indien hij niet sneuvelt, hij 'onrein blijft en "aan de entiteiten van de onderwereld (die hij mede opgeroepen heeft) toegewijd wordt". M.a.w.: de inzet is ook nadoods!

Wetmatigheid.

"Het (*opm.*: machtgeladen) woord geldt en, wanneer het eenmaal uitgesproken is, werkt het zijn macht uit" (o.c, 468).

O.c, 458, n.1, onderstreept steller dat het nominalisme dat ieder woord om te beginnen als pure klank duidt, grondig terzake ondermaats blijft, want het sacrale woord is wezenlijk ken- en denkinhoud die bovendien machtgeladen is.

Zo b.v.: iemand, indien hij voor diefstal aangeklaagd met de hand op de Aarde (als heilige aanwezigheid) slaat, zwerend dat onschuldig is, terwijl achteraf blijkt dat hij toch de dief is, "dan moet hij sterven" (o.c, 467), want de macht - de zijne, die der wezens bij wie hij zwoer -, indien zij althans gewetensvol ('gerechtig') is, keert zich tegen hem als een haar 'toegewijde' die machtsmisbruik pleegde in de sacrale zin. Heilige macht (levenskracht) laat niet met zich spotten! Zij is heilige ernst.

Twee mensen zweren dat zij nooit uiteen zullen gaan 'bij' een boom, versta: bij diens levenskracht. Zodra de dood ze scheidt, sterft die boom. Zo zingt een Kretensisch volkslied dat die sacrale waarheid nog beseftte. De zielenstof van de betrokken boom is na de eed solidair met het koppel dat 'bij' hem een machtswoord, d.i. een levenskracht inzettend woord, uitspreekt.

19. Ritus paganus.

Letterlijk “heidense ritus”.- In *Genesis 24:2* zegt Abraham tot zijn oudste huisknecht die gaat zweren: “Leg uw hand op mijn genitaliën” (zo ook *Gen. 47:29*).

O.c, 467, zegt Van der Leeuw dat “genitaliën de zetel zijn van sterke zielenstof”.- Wat weerom bewijst dat een machtswoord ook (en zelfs op de eerste plaats) de eigen levenskracht inzet.

Mythe.

O.c, 468/475 (Mythus).- Niet verwonderlijk dat Van der Leeuw onmiddellijk na de uiteenzetting over het heilige woord en het wijdingswoord onmiddellijk het sacrale wezen van de mythe aanpakt.

Structuur.

Een wijhandeling wordt voor het eerst gesteld. Zij wordt door - wat men heet - een cultuurheld bedoeld als machtsdaad met toekomstig lot bepalende levenskracht.

Zodra iemand zich in die ‘traditie’ situeert en de eerste wijhandeling vertelt, is er mythe in de sacrale zin, d.i. wijverhaal. - En geen ‘verhaaltje’ voor kinderen en premoderneren zoals een ondermaats nominalisme dit duidt. De mythe is wezenlijk machtswoord dat zicht- en tastbaar tegenwoordig stelt wat de eerste of exemplarische wijdaad was.

Een wijverhaal is een herhalend uitspreken van een machtgeladen gebeuren waarbij het uitspreken - als machtswoord - werkelijk het opnieuw geschieden van dat eerste machtsgebeuren is.

Van der Leeuw geeft als “klassiek voorbeeld” het instellings-verhaal van de eucharistische viering: de priester verhaalt hoe Jezus voor het eerst het laatste avondmaal voordeed-én-voorschreef (let op de eenheid der twee die toekomstbepaling insluit). Uitgerekend zodoende wordt het laatste avondmaal tegenwoordig-gesteld als een machtsgebeuren met dezelfde levenskracht.

20. Het kwade oog (de boze blik).

Bibl. st.: S. Seligmann, *Die Zauberkracht des Auges und das Berufen (Ein Kapitel aus der Geschichte des Aberglaubens)*, Den Haag.

Het werk, een monument van eruditie, dateert van 1910 en werd bijgewerkt in 1921 heruitgegeven. Steller was oogarts.

O.c., 3, preciseert hij dat in het Duits ‘verrufen’ een welbewust kwaad bedoeld machtswoord is, terwijl ‘berufen’ of nog ‘beschreien’ een zowel onbewust als bewust kwaad stichtend machtswoord is.

Het kwade oog.

Zowel onbewust als bewust kwaad ‘uitstralen’ naar medemensen d.m.v. de ogen is “de boze blik” hebben. Zoals reeds oude Grieken zegden: “dusmenès kai baskanos ho (ton geitonon) ophthalmos”, “onheilstichtend en afgunstig is het oog (der bureu)”.

Aanleiding is het ongewoon vruchtbare verloop van een medemens. De reactie daarop, indien zij - gebeurlijk uitgedrukt in lovende woorden - teleurstelling ineem met afgunst behelst die zich doorheen de ogen (de blik) negatief uitwerkt, is kwaad oog.

Omvang

Met een arsenaal van gegevens toont Seligmann aan dat het kwade oog van oudsher tot heden met verrassende gelijkenis in de verscheidenste, erg uiteenbestaande culturen aangetroffen wordt (o.c., 15). Zo zelfs dat hij veronderstelt dat het begrip zowat overal onafhankelijk van andere culturen o.g.v. overal aanwezige redenen ontstaan is.

Het kwade oog gaat uit van anorganische dingen (beelden, gesternten), planten en dieren, mensen (stervenden en doden, - reuzen en dwergen), hogere wezens (godheden en demonen), ja, griezelse wezens.

Thanatomania.

O. c., 473f. - Doodswaan bestaat erin dat men ervan overtuigd is dat een gebeurlijk veraf wonend medemens u dermate ‘betoverd’ heeft dat gij u als een reddeloze neerlegt en - zonder normale reden - sterft.

“Dit verwonderlijk fenomeen is dermate vaak en eenstemmig vastgesteld door (...) missionarissen en koloniale die zich met het doen en laten der Australische Aborigines bezighielden, dat wij er wel toe gerechtigd zijn het als vaststaand en zeker feit aan te nemen”.

Gelijkenis.

Let nu op wat steller onmiddellijk na dit “vaststaand en zeker feit” zegt: “Juist dezelfde suggestiewerkingen vinden wij in het geloof aan de boze blik”.

“Het volk beschikt zoals bekend over een echt degelijke waamemingsgave en ervaart feiten vaak zeer juist zonder echter een duiding te kunnen geven”. (O;c., 474).

Steller als modern-rationalist verstaat onder ‘duiding’ natuurlijk een of andere ‘wetenschappelijke’ verklaring. De suggestie - wat men daar ook mag onder verstaan - is een klassieker terzake. Niet dat er geen suggestie (via de diepere ziel beïnvloedende werking) mee gemoeid is. Wel dat voor wie een sacraal standpunt inneemt, suggestie hoogstens een voorwaarde kan zijn. Meer niet.

Indien immers een wetenschapper geconfronteerd met het kwade oog een tegensuggestie uitprobeert, dan blijkt het effect ver van overtuigend. Indien het enkel suggestie was, dan zou een door wetenschappers uitgevoerde tegensuggestie een wetenschappelijk degelijk uitwerksel blootgeven! Wat ver van waar is. Er is dus meer.

Lotsworp.

Elders wordt ingegaan op wat een lotsworp, een negatieve occulte inwerking, op iemand is. Wanneer wij de ellenlange opsomming van kenmerken van “door de boze blik getroffen zijn” nagaan, dan is zij de opsomming van de kenmerken van iedere lotsworp. Het verschil is dat de bron van het kwaad via de ogen werkt.

Meteen blijkt dat het ongedaan maken van een kwaad oog een strikt occulte aangelegenheid is. Dat daarbij enige suggestie kan meewerken, is duidelijk maar het is wezenlijk een kwestie van het beheersen van levenskracht die sterker uitvalt dan die van het kwade oog.

Merkwaardig is dat de ogen daarbij ook van niet-menselijke bronnen uitgaan die geen biologische ogen hebben! Soms komt het kwade oog over als van een dier dat kwaadaardig is.

Wat wel opvalt, is de indruk van getroffenen dat zoiets als een oog of ogen niet aflaat te bekijken. Wat een ononderbroken druk met zich brengt. Deze lijkt in sommige gevallen uit te gaan van aanwezige hogere wezens (voorouders, godheden, natuur-geesten).

21. Telepathie.

Bibl. st.: J. Bois, *La telepathie*, in *Les Etrennes merveilleuses*, Paris, 1914, 203/213.

Fenomeen

1. “Het fenomeen doet zich gelden uit zichzelf zonder welke duiding ook” (a.c, 211). M.a.w.: telepathie is een directe waarneming van wat zich toont.

2. Zij doet zich voor zowel in een sceptisch als in een gelovig midden. Geen leerstelsel of geloofssysteem is er een voorwaarde van. Bois betracht m.a.w. een fenomenologische wezensbeschrijving..

Definitie.

1. Telepathie is een soort waarneming.- Nu eens hoort men de stem van een vriend “die er niet is”. Dan weer ziet men op afstand een ongeluk gebeuren.

2. Zij is een waarneming van wat zich als feit aan de pre-telepathische waarneming onttrekt.

Diachronisch

Telepathie neemt gegevens waar uit het verleden (naschouw) of gegevens die nog toekomst zijn (voorschouw).

Synchronisch

Actuele - nabije of verre - feiten die de pre-telepathische waarneming overschrijden (‘transcenderen’), worden waargenomen.- M.a.w.: onze waarnemingen vertonen graden. Er is een gewone, pre-telepathische graad en sterkere, telepathische graad.

Basisvoorwaarde.

Steller haalt de *Imitatio Christi* (Navolging van Christus), een mystieke tekst uit de XV-de eeuw (toegeschreven aan o.m. *Thomas a Kempis*), aan:

“Ik ben daar waar mijn hart is”.- Het ‘hart’ (versta: het telepathisch waarnemingsvermogen) stoort zich niet aan de begoochelende begrensdheden van de tijd en de ruimte, die denkers als I. Kant als ‘subjectief, d.i. als gebonden aan en veranderend met ons organisme, ontmaskerden.

Klaarder uitgedrukt.- Denken wij aan de planeet Mars, dan zijn wij met ons bewustzijn bij de planeet zelf in haar omloop. Dat dit zo is, blijkt uit het feit dat sterrenkundigen de telescoop aanwenden om die verre aanwezigheid aan te scherpen.

Hoe zouden zij de telescoop nemen en hem op het door hen bedoelde object richten, indien zij niet reeds voordien bij dat object zelfwaren op een niet-telescopische wijze? Dergelijke omvang van onze aanwezigheid “bij de dingen” waar ook in de schepping is een noodzakelijke voorwaarde van telepathie.

Steekproeven.

Deze geven een inzicht in de begripsomvang, *J.W. Goethe* (1749/1832), in zijn liefdes- en huwelijksroman *Wahlverandtschaften* (1809), schreef: “Een ziel kan ook dankzij haar simpele aanwezigheid sterk op een andere ziel inwerken (...). Vaak, terwijl ik met een vriend op wandel was en een denkbeeld mij zeer levendig aangreep, begon die vriend juist over dat denkbeeld”.

Bois: “Wie onzer dacht niet eens aan de persoon die hij ging tegenkomen? Dat is voorgevoel in kleine dosissen”.

“Welke moeder - dankzij een fijnstoffelijk instinct - heeft niet het lijden van een verbannen zoon voorvoeld?”. (A.c., 206).

Verwarring

Bois geeft volgend voorbeeld.

Op de vooravond van een uiteenzetting over telepathie die hij zou geven in Rome aan het Collegio romano, vertelde koningin Margarita, die de problemen van “transcendente psychologie” (aldus Bois) niet geringschatte, hem in een private audiëntie in 1904 volgend historisch feit.

Maarschalk von Moltke (een der stichters van de moderne strategie) was zwaar ziek en kon zijn vorstelijke residentie onmogelijk verlaten. Op zeker ogenblik zagen de schildwachten die van niets wisten, hem staan, leunend op de brug van de stroom. Zij gingen erop af maar hij verzwoond. Op dat ogenblik - zo vernamen zij - had von Moltke de geest gegeven. Zij waren dermate onder de indruk dat zij het feit in het wachtboek noteerden.

Waarom spreken wij hierbij van ‘verwarring’? Omdat het zien van de soldaten geen telepathisch zien was maar het pre-telepathische zien van een paranormaal fenomeen, nl. de pas definitief uitgetreden ziel van de maarschalk had zich dermate gematerialiseerd dat zelfs de gewone waarneming volstond om die materialisering te zien.

Schimmen

Bois zelf vermeldt beide: er is de schim van levende mensen die uittreedt (“Wij dragen in ons dergelijke levensschimmen” zegt Bois zelf (a.c, 204)) en er is de schim van overledenen die ‘verschijnt’, d.i. zich dermate materialiseert (versta: grofstoffelijke dichtheid aanneemt) dat het gewone zien, horen, tasten volstaat om ze (vaak als kille nevel) waar te nemen.

Dergelijke fenomenen behoren tot het paranormale maar zijn in zich geen telepathie.

Daarentegen haalt Bois Plutarchus van Chaeronea (omtrent -45/+125) aan waar deze vertelt hoe Calpurnia, de vrouw van Julius Caesar (-101/-44), haar man te vergeefs trachtte ervan te overtuigen niet naar de senaat te gaan waar hij zou vermoord worden o.g.v. een soort voorschouw. Calpurnia’s kennis van een toekomstig feit is telepathie met haar man ineen met diens lotgevallen.

22. Teleboelie

Telepathie kan - aldus Bois - “aan de wil gehoorzamen” en zodoende de mentale suggestie benaderen (a.c, 212). Dat heet hij ‘teleboelie’, wilstelepathie.

Zo vermeldt hij Goethe die aan Eckermann een dergelijke ervaring vertelde. Goethe, verliefd op een meisje, wandelt op een avond onder haar venster en merkt schaduwen op doorheen de lichtende gordijnen. Teleurgesteld keert hij terug op zijn stappen in de donkere straat, vol afgunst doordat hij niet bij het vierend gezelschap kon zijn.

Geleidelijk komt zijn verbeelding op gang. Hij spant zijn wil op en roept met klem en de ogen vol tranen het meisje op dat hem - zo dacht hij - vergat. Plots keert hij zich om: hij ziet ze in de straat naar hem toekomen. Zij was het “in vlees en been” maar zonder hoofddekseel en trillend. “Gij zijt het dus! Ik was er zeker van u te ontmoeten! Ik moest u zien. Ik kon niet meer in mijn kamer blijven. Ik ben naar beneden gekomen want een wil sterker dan de mijne sleepte mij hierheen”. Zij viel in zijn armen.

Opm.. - Dergelijke ‘telepathie’ is een vorm van magie die zich van een telepathische binding bedient om een mentale suggestie - één der vormen van magie - te plegen.

Gemoedstoestanden.

Telepathie overkomt ons - aldus Bois - terwijl wij, doodkalm, slaperig worden. Maar zij komt meestal door “wanneer liefde haar hoop verliest of angstig wordt, wanneer wij een beslissende periode doorleven, wanneer een doodstrijd ons uit dit leven losmaakt” (a.c, 208s.).

Het voorval tussen Goethe en zijn geliefde toont zoiets. Calpurnia’s wanhopige pogingen om haar man, Julius Caesar, te waarschuwen eveneens.

Nadoodse contacten.

Bois lijkt in het artikel bijzondere nadruk te leggen op nadoodse ‘telepathieën’. Zo knoopt hij aan bij M.T. Cicero (-106/-43) die sceptisch reageerde op waarzeggers maar het volgende voorval met volle ernst en een weelde van details vertelt.

In Megara waren er twee vrienden. De ene wordt vermoord. De andere droomt dat de gedode hem én de daders én de plek waar zijn lichaam verborgen werd, onthult.

Opm.. - Zoiets is natuurlijk een telepathisch contact maar in droomvorm (wat Bois’ stelling dat inslapen telepathie kan bevorderen, bevestigt). De rituele droomslaap - in heiligdommen van ouds een gebruik om informatie door te krijgen - is daar een vorm van. “Ik ben daar waar mijn hart is” is hier van toepassing: wie welbewust de aandacht richt op een buitenaards wezen - god, voorouder, geest -, schept een openheid die via “een fijnstoffelijk instinct” (a.c, 206) uitmondt in de ziel van dat wezen waarop de aandacht zich concentreert. Dat wezen kan daarop ingaan en een ‘boodschap’ doorgeven.

Fijnstoffelijk contact.

Het is klaar dat b.v. telepathie geen grofstoffelijk contact is (tenzij in de vorm van een getuigenvoorwerp: ik hou een souvenir in de hand en concentreer mij op degene van wie dat voorwerp is). Het contact is ‘subtiel’ (zoals Bois zegt), d.i. ijl- of fijnstoffelijk. Maar daarmee bevinden wij ons in het basisbegrip van het dynamisme dat stelt dat, behalve grofstoffelijke en louter onstoffelijke werkelijkheden, er een fijnstoffelijke materie bestaat die gevoelig andere eigenschappen bezit dan de stof die onze natuurkunde bestudeert. Helderzienden zien de subtiele band tussen mensen of wezens die telepathisch verbonden zijn.

Psychologie.

Bois stelt dat telepathie door een zekere gelijkenis met hallucinatie (waanwaarneming) en bepaalde dromen eerder thuishoort in de wetenschappelijke psychologie, maar onder andere oogpunten - naschouw/ voorschouw, overschrijding van louter grofstoffelijke mogelijkheden - thuishoort in wat hij heet “transcendente psychologie”, d.i. psychologie die zich bezighoudt met fenomenen die het gewone zielenleven ‘transcenderen’ (overschrijden).

Om te zwijgen over de teleboelie die blijkbaar niet zomaar louter object van wetenschappelijke psychologie is (indien men ze neemt zoals zij is).

23. Sjamanisme.

Definitie.- Een als instelling overleverbaar en aan vorming gebonden, in vervoerde toestand verlopend contact van een ertoe geroepene, een ‘sjamaan’ of ‘sjamane’, met de andere wereld ten dienste van een gemeenschap, is ‘sjamanisme’ (*Herder Lexikon Ethnologie*, Freiburg/ Basel/ Wien, 1981, 127 (*Schamanismus*)).

Bibl. st.: P. Chichmanov, *Dans la clinique de l’ame*, in: *Le Point* (Paris), 09.05. 2003, 72/74.

Aangezien de term ‘sjamanisme’(chamanisme) toegepast wordt op fenomenen de aardbol rond, beperken wij ons tot onze definitie en één steekproef.

De Toeva zijn een Turkstalig volk, verenigd in een eigen republiek, gesitueerd ten noorden van Mongolië in Zuid-Siberië. Hun aantal is omtrent 200.000. De hoofdstad is Kyzyl. De westelijke Toeva zijn hoofdzakelijk veetelers, de oostelijke hoofdzakelijk jagers.

Het verslag gaat over de polykliniek Tos Deer in Kyzyl, mogelijk gemaakt door de ineenstorting van het communisme.

De sfeer.

Zware mantels met lange franjes en kapsels van pluimen tooien de ‘artsen’. “Hier verzorgt men zowel de ziel als het lichaam(...). Trommelgeluid en een hoofdige geur van de ‘artisj’ (de jenever van de taiga)”.

“In de eenvoudige wachtzaal zitten (...) enkele cliënten en kijken tv. De boekhouder zit bij zijn tafel met ervoor de steekkaarten van de verschillende sjamanen (...).

Ieder ‘verzorger’ heeft de hem eigen vermogens, - voorspellen, verzorging d.m.v. planten, uitvaartrituelen”

Een steekproef.

Aldin Kherel is net als zijn vrouw en zijn vier schoonzussen sjamaan. Men komt bij hem i.v.m. een grote verscheidenheid van problemen zoals gezondheid, gezin en familie, hartaangelegenheden Men vertrouwt angsten toe; wil de toekomst kennen of op het verleden terugkomen op zoek naar voorouders.

Zijn eerste patiënt is een vrouwtje van omtrent zestig jaar.. Zacht spreekt hij met haar. Stelt vragen. Het gesprek duurt enkele minuten. Ondertussen doet de sjamaan artisj branden terwijl hij om beurten de zieke en de gloeiende as nagaat.

Daarop verlaten beiden het gebouw en begeven zich naar de plek der riten: een boom overdadig omhangen met kleurige votief-lintjes.

Het vrouwtje zit op een taboeret met gevouwen handen, starend in gedachten verzonken en onbeweeglijk. Achter haar slaat de sjamaan op een platte trommel waarbij hij nauwelijks hoorbaar een lied zingt. Dat duurt. Het zingen wordt sterker terwijl hij daarbij zoals altijd een dans uitvoert. Plots legt hij de trommel neer, grijpt een zweepje en slaat ermee op de rug van het vrouwtje.

De slagen zijn kort en nauwkeurig.- Dan blijkt dat ondertussen het vrouwtje al die tijd in alle stilte zat te wenen.

Steekproef.

Opnieuw weerklinkt tromgeroffel. In de polykliniek vangt een andere ritus aan. Doorheen het gordijnloos venster ziet men een sjamane aan het werk. De patiënt, gezeten, houdt een tas melk in de handpalmen. Op de werktafel liggen een berenpoot, een wolvenschedel, 'ereen' (rituele popjes), een chocoladedoos, een brede platte trommel en een boeddha. Wat hier niemand verwondert want de Toeva zijn sjamanistisch en boeddhistisch.

Steekproef.

Professor Kenin-Lopsan, de specialist inzake Toeva sjamanisme, vertelt over zijn grootmoeder. Tweemaal werd zij het slachtoffer van het communisme: vijf jaren gevangenis in de dertigerjaren, vijftien kampjaren na de Tweede Wereldoorlog (1939/1945) omdat zij kinderen d.m.v. riten had verzorgd. Maar door de medegevangenen werd zij geëerbiedigd, ja, gevreesd want haar voorspellingen die van mond tot mond gingen, deden zelfs de kampdirecteur beven: zij had de verdwijning van Stalin voorspeld!

En dan: de arts van het kamp oordeelde op zeker moment dat de dochter van de kampdirecteur ongeneeslijk was en schortte de verzorging op. Waarop de grootmoeder in het geheim geroepen werd bij het zieke meisje. Zij gelukte erin het te genezen.

Niet verwonderlijk dat Kenin-Lopsan zelf sjamaan en historicus van het sjamanisme geworden is. Hij deed het sjamanisme herrijzen nadat het communisme beweerd had dat van de 700 sjamanen in 1931 er praktisch geen meer over waren na de Tweede Wereldoorlog.

Heelalbeeld.

Hoofdkentrek.- Deze wereld van alle dagen en de 'andere' wereld lopen ononderbroken ineens. Iedereen kan de invloeden - goede en kwade - die de 'geesten' vanuit die andere wereld uitoefenen, hoe dan ook ervaren.

Maar enkel de sjamaan/ sjamane is ertoe in staat met die geesten op geordende wijze in contact te treden. Zo kan de begaafde in die andere wereld 'reizen' om met de geesten te communiceren, ja, te onderhandelen. Indien een 'ziel' (versta: zowel ziel als zielenstof) verloren geraakte in die andere levensruimte - wat zich door ziekte laat gewaarworden -, dan kan de begaafde ze vinden en terugbrengen.

Hij/ zij kan de ziel van een overledene begeleiden en haar laatste wilsbeschikkingen overbrengen.- Helderziendheid is een andere kentrek: de begaafde kan door naschouw het verleden kennen en door voorschouw de toekomst bloottrekken. De begaafde kan de weersomstandigheden beïnvloeden, zo o.m. regen 'maken' en stormen stillen. Ziedaar een schets van de vermogens die sedert oeroude tijden de sjamaan/ sjamane een bijzondere sociale rol bezorgen.

Conflict.

De moderniteit, in de gedaante van het communisme, bracht met zich dat het sjamanisme en het boeddhisme einde jaren 1920 van staatswege verboden werden. Onder meer stelden de communisten beide in een duivels daglicht. Sjamanisme was "ondesundige en gevaarlijke magie" die wegvoering, krankzinnigengesticht of executie verdiende.

Roeping.

Maar tegen een echte roeping was het communisme niet opgewassen.- Kenin Lopsan b.v. mocht zich ‘wetenschappelijk’ inlaten met het sjamanisme: hij kon zo de ‘algisj’, de rituele gedichten waarmee geesten opgeroepen worden, opschrijven en bewaren. Hij vernam ze van de laatste sjamanen/ sjamanes die aan de communistische ‘zuiveringen’ ontsnapt waren.

Velen die onder druk hun sjamanisme opgaven, zetten de riten en de verzorgingen voort. “Simpelweg doordat het de begaafden onmogelijk was verzorgingen te weigeren of de laatste wilsbeschikkingen van een overleden familielid niet te eerbiedigen” (aldus Kenin-Lopsan).

Een geroepene behoort zijn lotsbestemming - bemiddelen tussen de mensen en de geesten - door te voeren: zijn begaafdheid is allereerst een plicht. Wie dergelijke opdracht niet waarmaakt, valt ziek en gebeurlijk sterft hij/ zij.

Opm.. - Hier tasten wij een element van demonisme (men treft het in alle niet-Bijbelse religies aan): de geesten (godheden, voorouderzielen e.d.m.) duiden een ‘geroepene’ aan en zetten hem dermate onder druk dat huwelijksproblemen, ziekte, ja, dood het gevolg kunnen zijn, indien hij/ zij de opdracht niet uitvoert.

Modernisering.

In 1992 sticht Kenin-Lopsan DOUNGOUR, de eerste sjamanenvereniging. De veetelers en de jagers werden uit hun nomadenbestaan gerukt en in kolchozen bijeengebracht. Zo ontstonden echte dorpen en de hoofdstad Kyzyl werd een stad. Voor de uitroeiingen leefden de begaafden in hun tenten te midden van een natuur vol steppen, zand woestijnen, hoogvlakten, taiga en honderden meren. Zij werden vergoed met giften. In 1992 waren er maar zeer weinig meer over.

De nieuwe sjamanen/ sjamanes waren vaak stedelingen, met een sovjetvorming. De meesten woonden in Kyzyl. Waar de traditionele begaafden altijd individueel verzorgden binnen afgelijnde territoria, daar wensten de nieuwen om diverse redenen in éénzelfde stad op te treden. Al was het maar om kwakzalvers de pas af te snijden. Zo ontstonden de verenigingen.

Nadia's oordeel.

Zij behoort tot de DOUNGOURvereniging. Zij stelt: “Vele patiënten schenken ons giften in natura maar wij hebben ook geld nodig om te leven. Na de ineenstorting van de USSR was er wanorde. Samen werken deed goed, zowel geestelijk als materieel. De lasten - woning, elektriciteit, maaltijden, verwarming - worden gemeenschappelijk betaald”.- Gevolg: men verzorgt tegen betaling en de tarieven die aan de kassa uithangen, vervangen de traditionele giften. De lama’s van het als officiële religie erkende boeddhisme betalen geen belastingen. Aangezien de Toeva volgens hun goedvinden of de lama of de sjamaan/ sjamane of de arts raadplegen, zijn de hulpverleners der polikliniek aan belastingen toe.

Ondertussen zijn er wel begaafden die naar de natuur terug willen. Of zijn er als Roza: zij is gewoon gekleed en verzorgt vaak in de vreemde.